

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA HISTORIE

Jakub Chovančák

**SROVNÁNÍ PROCESNÍHO PRÁVA VE VLADISLAVSKÉM ZŘÍZENÍ ZEMSKÉM A
JEHO ROZŠIŘUJÍCÍCH ČLÁNCÍCH S MORAVSKÝM ZŘÍZENÍM ZEMSKÝM A
JEHO ROZŠIŘUJÍCÍMI ČLÁNKY.**

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí práce: prof. Jaroslav Miller, M.A., Ph.D.

Obor: Historie

Olomouc 2017

Prohlašuji, že jsem předloženou bakalářskou práci zpracoval samostatně a uvedl v ní veškeré použité prameny a literaturu.

V Olomouci 4. Května 2017

Jakub Chovančák

OBSAH

1. Úvod
2. Vývoj a typy kodifikací zemského práva
  - 2.1. Maiestas Carolina z roku 1355
  - 2.2. O právech země české knihy devatery
  - 2.3. Památky sněmovní
  - 2.4. Landfrýdy obecně
  - 2.5. Tovačovská kniha
  - 2.6. VZV 1500
    - 2.6.1. Vznik VZV 1500
    - 2.6.2. Prameny VZV 1500
    - 2.6.3. Obsah a forma VZV 1500
    - 2.6.4. Význam VZV 1500
  - 2.7. MZV 1516
    - 2.7.1. Vznik VZV 1516
    - 2.7.2. Obsah a forma VZV 1516
    - 2.7.3. Význam VZV 1516
  - 2.8. Svatováclavská smlouva 1517
    - 2.8.1. Vznik Svatováclavské smlouvy 1517
    - 2.8.2. Obsah a forma Svatováclavské smlouvy 1517
    - 2.8.3. Význam Svatováclavské smlouvy 1517
  - 2.9. VZV 1530
    - 2.9.1. Vznik VZV 1530
    - 2.9.2. Obsah a forma VZV 1530
    - 2.9.3. Význam VZV 1530
  - 2.10. MZV 1545
    - 2.10.1. Vznik VZV 1545
    - 2.10.2. Obsah a forma VZV 1545
    - 2.10.3. Význam VZV 1545
  - 2.11. VZV 1549
    - 2.11.1. Vznik VZV 1549
    - 2.11.2. Obsah a forma VZV 1549
    - 2.11.3. Význam VZV 1549

- 2.12. MZV 1562
  - 2.12.1. Vznik MZV 1562
  - 2.12.2. Obsah a forma MZV 1562
  - 2.12.3. Význam MZV 1562
- 2.13. VZV 1564
  - 2.13.1. Vznik VZV 1564
  - 2.13.2. Obsah a forma VZV 1564
  - 2.13.3. Význam VZV 1564
- 2.14. MZV 1604
  - 2.14.1. Vznik MZV 1604
  - 2.14.2. Obsah a forma MZV 1604
  - 2.14.3. Význam MZV 1604
- 3. Vliv českého zemského práva na moravské zemské právo
  - 3.1. Přímá podobnost článků
    - 3.1.1. VZZ a MZZ
    - 3.1.2. 1. období 1500 – 1535
    - 3.1.3. 2. období 1567 – 1604
  - 3.2. Povědomí o českém zemském zřízení na Moravě
    - 3.2.1. Česko – moravští páni
    - 3.2.2. Konvolut s tiskem MZZ z roku 1516
    - 3.2.3. České generální sněmy
- 4. Závěr
- 5. Prameny
- 6. Edice
- 7. Seznam použité literatury

1. Úvod

Právní a politický systém zemí České koruny na přelomu středověku a raného novověku představuje velmi zajímavý fenomén. Na místo stále ustupujícího panovníka Jagellonské dynastie nastupuje více a více rozmanitá stavovská společnost, která musí hledat způsoby, jak spolu mají žít v míru a pokoji. Místo hledání společného modus vivendi se však častěji stavové mezi sebou utkávají v boji o politickou a ekonomickou moc. Snaha získat ji a podržet si ji vedla nakonec i k první kodifikaci zemského práva v Čechách, když se česká šlechta rozhodla zatlačit měšťský stav i panovníka ještě níže do hlubin politické bezmoci.

Obdobný proces probíhal také na Moravě, avšak za rozdílných podmínek, jak jsem se dozvěděl na přednáškách předmětu Právo pro historiky. S postupem doby, jak jsem nabýval znalostí a povědomí o starších způsobech vedení práva, zaujala mě jedna myšlenka, kterou vždy jeden z velkých historiků, jehož jméno padalo na té či oné přednášce, nezkusil si ještě zodpovědět na otázku: „Působilo nějak české zemské právo na to moravské, případně i naopak?“ Pokusil jsem se tomu tedy přijít na to, jak moc a jestli vůbec se ovlivňovalo české zemské právo a moravské zemské právo, především pokud je vztáhneme k právu procesnímu, které je ponejvíce zastoupeno v právních kodifikacích své doby.

Jak jsem záhy zjistil, není to úkol snadný. Přesto jsem se jej zhostil, jak jsem (snad) nejlépe mohl.

2. Vývoj a typy kodifikací zemského práva

2.1. Maiestas Carolina z roku 1355

2.1.1. Vznik Maiestas Carolina 1355

Mezi léty 1351 až 1355 pracovala kancelář krále Karla IV. na kodifikaci, díky které by byl schopen upevnit své postavení v českých zemích. Po svém návratu z korunovace císařem Svaté říše římské se pokusil panovník o jeho prosazení na generálním zemském sněmu. Kvůli povaze latinsky psaného zákoníku, který posiloval roli panovníka, psaného práva a královských úředníků nebyl šlechtou přijat. Dokonce byl panovník značně nepříznivými okolnostmi donucen vydat revokační listinu, ve které tvrdil, že původní návrh zákoníku i s přivěšenými pečetěmi shořel a protože na něj on, ani šlechta nepřisáhali, není jeho zněním nikdo vázán. Stejnou listinu musel vyhotovit také panovníkův bratr a potenciální následník trůnu, moravský markrabě Jan Jindřich.

Vznik zákoníku lze přibližně rozdělit do tří etap. V první etapě proběhl sběr pramenů zvykového práva a jejich roztržení. Ve druhé etapě byly prameny uspořádány v jeden celek a zákoník byl v hrubé podobě sestaven. Ve třetí etapě byla provedena konečná systematika a korekce textu.

Na vzniku zákoníku se podílel větší kolektiv autorů, který není znám. Avšak základě nepřímých důkazů se ale předpokládá se, že se na první fázi tvorby zákoníku podíleli členové Karlovy kanceláře: norimberský notář Jindřich Peněžník, Rous z Litic, Zbyněk Zajíc z Házmburka, Bušek mladší z Velhartic a Hašek ze Zvířetic. Na druhé fázi se předpokládá podíl těchto osob: pražský arcibiskup Arnošt z Pardubic, litomyšlský kancléř a olomoucký biskup Jan ze Středy, notář Petr z Loun a zderazský probošt Jindřich. Na třetí fázi se měl podílet už zmíněný Jan ze Středy. Podle některých dokladů se podílel různou měrou na vzniku zákoníku i sám panovník.

2.1.2. Obsah a forma Maiestas Carolina 1355

Snaha tvůrců zákoníku byla směřována k potlačení právního partikularismu. Zákoník vycházel z teorie absolutní panovnické suverenity, ve které je vládce považován za vtělený zákon a posvátný zdroj zákona. Jeho platnost měla být závazná pro všechny země Koruny české, tedy i pro Moravu, Slezsko a obojí Lužici. Přestože jeho obsahem bylo z velké části české zvykové právo, přinášel také řadu zcela nových právních předpisů a myšlenek, které neměly šanci se prosadit ve své době. V zákoníku lze vysledovat určitý vliv sicilských konstitucí z Melfi¹, vydaných v roce 1231 Fridrichem II. Štaufským. Dále pak také jsou v zákoníku patrné vlivy Horního zákoníku Václava II a malý vliv římského práva. Úvodní články o ochraně víry jsou ovlivněny kanonickým právem, dekretály papežů Řehoře IX. a Klementa V. z kodexů *Liber extra* a *Constitutines Clementinae*.

Původně latinsky psaný zákoník se obsahuje 109 článků a zahrnuje ustanovení zemského, trestního a majetkového práva. Nalezeme zde články věnující se ochraně pravé křesťanské víry proti kacířství. Dále pak články na ochranu jednotného stavu Království českého a proti zcizování královského majetku. Dispozice s královským majetkem měla být zákonně omezena u konkrétních hradů a měst, které se podle určení nemohly zastavit a prodat nikdy, další pouze po omezenou dobu zastavit a poslední skupinou byl majetek volný, kterým král mohl volně nakládat. Zákoník také

---

¹ *Constitutiones regni Sicilia*, zvaných také *Liber Augustalis*

stanovil nejvyšší královské úřady, které už neměly být dědičné a jejich úředníci museli být mravně čistí a umět česky. Panovník měl mít pravomoc je libovolně dosazovat. Jiné nařízení mělo upravit přístup k zemským deskám a nakládání s nimi. Další články se zabývaly krajskou správou, policejní problematikou a případným válečným ohrožením. Zákoník také snažil zamezit soukromým šlechtickým válkám, používání iracionálních důkazních prostředků – ordálů a pomluvy členů královského dvora. Zajímavé jsou úpravy dědického práva, omezující šlechtu v odkazování majetku a také převedení poddanské odúmrtni na panovníka.

2.1.3. Význam Maiestas Carolina 1355

Dobová reakce šlechta na zákoník byla zcela zamítavá, protože v řadě ohledů omezoval její dosavadní skutečná, nebo domnělá práva. Zároveň uváděl do praxe velmi autoritativní roli panovníka jako výlučného zákonodárce, správce a soudce v jednom. Je proto zvláštní, že Karel IV. chtěl prosadit zákoník v podobě, ve které neměl příliš šanci na přijetí šlechtickou obcí.

Odvolání zákoníku a jeho domnělé zničení však neznamenal jeho úplný konec a neúspěch zákonodárné politiky Karla IV. Některé změny se mu podařilo prosadit změnou na nejvyšších úřadech. Dále také dohody se šlechtou o potírání kriminality a o možnosti pro poddané podávat žaloby vůči šlechtě. Posílení panovnické moci prosadil nakonec vydáním zlaté buly roku 1356.

I přesto, že zákoník nebyl přijat, objevoval se u soudů od roku 1437 jako neoficiální zákoník a zdroj zvykového práva. V 15. století byl ze zákoníku pořízen přepis, tzv. Statuta, považovaný za platnou právní normu. Statuta však měla značně upravený oddíl, věnující se královské moci. Jejich platnost byla opakovaně potvrzována v jagellonském období.

Zákoník měl určitý vliv na dvě právní knihy (soukromé sepsání práva) z českého prostředí. Tou první byla *Ordo iudicii terae* vznikl krátce po dokončení Karlovy kodifikace a zabýval se především právem procesním, protože byl pravděpodobně sepsán jako právní pomůcka svého neznámého autora. Druhou knihou byla česká verze, zvaná *Řád práva zemského*. Pocházela z konce 14. století a vznikla na základě staršího latinského textu. Kniha neobsahovala pouhý překlad, ale také drobné úpravy, aby více vyhovovala dobovému pojetí práva.

Název *Maiestas Carolina* získala kodifikace Karla IV. až v roce 1617, kdy ji pod názvem *Maiestas Carolina sive constitutiones Caroli IV. Rom. Imperatoris, quibus illeregnum Bohemiae formandum ornandumque censuit* vydal Pavel Ješín z Bezdězí.

2.2. O právech země české knihy devatery

2.2.1. Vznik díla O právech země české knihy devatery

Autorem právního díla *O právech sudiech i dskách země české knihy devatery* je vzdělaný právník Viktorin Kornel ze Všehrd. Narodil se roku 1460 v Chrudimi do měšťanské rodiny. Studoval na Pražském vysokém učení na artistické fakultě filosofii. Dle univerzitních zápisů roku 1479 složil bakalářskou zkoušku a o čtyři roky později získal titul mistra svobodných umění. Následně začal přednášet na zdejší artistické fakultě a stal o rok později děkanem. Univerzitu opustil roku 1487 a stal se úředníkem u zemského soudu. V roce 1492 mu byl propůjčen šlechtický titul v podobě predikátu „ze Všehrd“. Následně roku 1493 byl jmenován místopísařem zemských desek, a protože místo nejvyššího písaře zůstalo neobsazeno, stal se Viktorin po určité dobu nejvyšším představitelem písařského úřadu. Svě funkce byl zbaven roku 1497 a poté se zabýval řečnictvím². Zemřel v roce 1520.

První verzi svého díla dokončil Viktorin v roce 1499 a záhy se stalo polemikou s oficiální kodifikací zemského práva, kterou právě prováděla česká šlechta. Autor nepřímě narážel na některé změny, které prováděla vyšší šlechta ve svůj prospěch při práci na zemském zřízení. Také spíše stranil nižší šlechtě a měštům, v některých bodech i obyčejným poddaným. Svě dílo věnoval pánům z Postupic a ti mu následně poradili jeho přepracování, aby bylo vstřícnější k vyšší šlechtě. Viktorin své dílo v letech 1502 – 1508 skutečně upravil do podoby, která už neurážela žádného člena panského stavu. Zároveň vypustil právo poddaných na žalobu vlastní vrchnosti a odebral svůj pochvalný text o jednotě bratrské. Přesto se dílo nikdy nedočkalo tisku a zůstalo jenom v opisech.

2.2.2. Obsah a forma díla O právech země české knihy devatery

---

² Poskytování právní pomoci a zastupování u soudu v určitých případech.

Dnes známe 34 různě značených rukopisů tohoto díla, které se vyznačuje velkou srozumitelností textu. Autor při psaní vycházel z vlastní zkušenosti, předchozích právních knih, nálezů zemského práva a římského kanonického práva. V jeho díle je patrné využití knihy Rožmberské, Řádu práva zemského a knihy Ondřeje z Dubé. Naopak využití římského kanonického práva je malé a jenom v některých případech. V celém díle vyjadřuje autor nechuť k veškerému cizímu právu a vyzdvihuje proti tomu domácí zvykové právo. Některé části díla pojednávají také o právní teorii, např. že se lidé v dávné (předstátní) minulosti řídili přirozeným právem svých předků, jenž sebou stále přenášeli až stavu současného (státního). Tvrdí, že převzít právo předků beze změn je to nejlepší. Zároveň kritizuje právní neznalost, soudce i úředníky za korupci, a advokáty za jejich větší zájem o klientovi peníze, než o něho samotného. Každá jednotlivá kniha z tohoto právního souboru představuje jeden tematický celek, uzavřený okruh, dělící se podle potřeby vnitřně na kapitoly. Rozsahem je každá kniha jiná.

- Kniha I. – obecné pojednání o všech typech soudů
- Kniha II. – detailní pojednání o zemském soudu a zemském soudnictví
- Kniha III. – přípravná část soudního řízení a civilní právo
- Kniha IV. – majetkové právo (prodej a koupě)
- Kniha V. – majetkové právo (zástava, věno, poručenství)
- Kniha VI. – majetkové právo (majetek a nakládání s ním v případě smrti)
- Kniha VII. – exekuční právo, institut „uvázání“³
- Kniha VIII. – písemnosti, druhy desek, styk s úřady, o úředních poplatcích
- Kniha IX. – o zmatcích a soudobých reformách právního řádu

Autor k některým kapitolám připojoval krátké doslovy a občas také citáty z literatury, aby podpořil, nebo jenom zdůraznil nějakou část práva. Využíval k tomu antických autorů (Cicero, Platón), Písmo svaté a patristickou literaturu. Pro ozvláštňení textu používal množství přísloví a rčení.

2.2.3. Význam díla O právech země české knihy devatery

Knihy devatery jsou jedním z nejvýznamnějších děl starší české právnícké literatury. Ukazují nám stav právní kultury na přelomu 15. a 16. století. Nejsou ale jenom dílem

---

³ Jde o zápis v zemských deskách, kterým se zabezpečoval majetek.

právníckým, ale pro zaujetí svého autora také politickým. Jeho právní erudice dala vzniknout dílu vysoké úrovně, připomínajícím místy až vědecké pojednání.⁴ Obhajuje české zvykové právo, akuzační princip a volnější přístup ostatních složek obyvatelstva k soudu pro svou vlastní potřebu. V neposlední řadě jsou také obhajobou autorovi činnosti ve funkci místopísaře zemského soudu.

2.3. Památky sněmovní

2.3.1. Vznik Památek sněmovních

Na počátku 16. století na Moravě, rostla produkce písemného materiálu moravského zemského sněmu. Tento materiál nebyl nikde centrálně veden a často byly texty zapisovány do knih púhoných a nálezových a někdy dokonce i do zemských desek. Důvodem pro takové počínání byla neexistence zvláštních desek, zvaných památné, jako tomu bylo v Čechách. Proto vydal moravský zemský sněm rozhodnutí o zřízení takového typu desek v roce 1518. Původní snaha o vedení pergamenových knih byla brzy zapomenuta a místo nich nastoupily papírové knihy, později známé jako Památky sněmovní.⁵

2.3.2. Obsah a forma Památek sněmovních

Památky sněmovní byly původně koncipovány jako oficiální záznam usnesení moravského zemského sněmu. S tímto záměrem korespondují také úvodní stránky Památek, na kterých je psáno čistě a úhledně, text je rozdělován do výrazných odstavců s červeně zvýrazněnými rubrikami. Původním záměrem bylo psát do rukopisu pouze záznamy, představující závažné normy zemského práva, nesoucí název *zřízení* nebo také *artikulové*. Spolu s prvními záznamy ze starších zemských sněmů z let 1505 a 1516 byly do Památek také opsány některé důležité listiny, jejichž ustanovení byly součástí platného zemského práva. Tento přístup však nevydržel a po čase začaly přibývat spíše zápisy o komunikaci s panovníkem, sněmovní propozice a projednávání daní. I po založení Kopiáře sněmovního roku 1526, který byl vyčleněn

---

⁴ Autor se zamýšlí nikoliv nad obecným textem, ale konkrétním článkem ze zemských desek, který následně cituje.

⁵ JANIŠOVÁ, Jana – JANIŠ, Dalibor: *Moravská zemská zřízení a kodifikace zemského práva ve střední Evropě v 16. a na začátku 17. století*. Praha: Scriptorium, 2016, str. 115.

k zápisu těchto dokumentů, se stále objevovaly v Památkách. Naopak do Kopiáře byly zapsány i texty určené spíše do Památek.⁶

2.3.3. Význam Památek sněmovních

Protože byly Památky sněmovní oficiálním a autentickým zněním usnesení moravského zemského sněmu, měly velkou důležitost pro moravské stavy z dlouhodobého hlediska. Od roku 1518 až do 80. let 18. století (kromě let 1547 – 1568) se dochovala souvislá řada knih, dokumentující fungování moravského zemského stavu a jeho styky s ostatními institucemi v zemích Koruny české. Mimo jiné proto posloužily Památky sněmovní jako jeden z pramenů zemského práva při tvorbě Moravského zřízení zemského.⁷

2.4. Landfrýdy obecně

2.4.1. Původ, význam a obecná charakteristika

Počátky landfrýdu sahají hluboko do středověku na území západní Evropy, kdy mezi 9. až 10. stoletím zavládl na území rozpadající se říše Karlovců boj o moc. Světská moc nebyla schopna jakýmkoliv způsobem prosadit právo a mír, proto jí částečně začala zastupovat církev. Nejdříve pouze v lokálním měřítku začali někteří biskupové vyhlášovat boží mír⁸, za jehož porušení následovaly církevní tresty, případně i exkomunikace⁹. První boží mír byl uzavřen v jihofrancouzském biskupství Le Puy po roce 975 s pomocí biskupa Guye II. z Anjou. Později byl boží mír doplněn bohudobým příměřím¹⁰, poskytujícím ochranu po určitá období a na specificky vymezených oblastech.¹¹ Vzhledem k církevní povaze nařízení a trestu se mohl narušitel božího míru očistit pokáním.¹²

Bez pomoci světské moci by však tento církevní institut nedosáhl výraznějších výsledků, a proto byli do jeho ochrany zapojováni i místní feudálové a bojovníci

---

⁶ JANIŠ, Dalibor. *Moravský zemský sněm na prahu novověku: edice památek sněmovních z let 1518-1570*. Praha: Historický ústav, 2010. Prameny k českým dějinám 16.-18. století. Řada A, str. 39 – 41.

⁷ Tamtéž str. 42.

⁸ latin. *pax Dei*

⁹ z latin. *ex-communicare* – vyobcování, vyloučení ze svátostného společenství církve, které po vykonání neumožňuje přijímat nadále církevní svátosti.

¹⁰ latin. *treuga Dei*

¹¹ Např. od středečního večera do pondělního rána byly zakázány boje na území konkrétního biskupství. Za jeho porušení opět mohli následovat církevní tresty.

¹² BERAN, Zdeněk. *Landfrýdní hnutí v zemích České koruny: snahy o zajištění veřejného pořádku a bezpečnosti ve středověké společnosti*. České Budějovice, Veduta, 2014, str. 21 - 23.

(*milites*), kteří byli církví vyzdvihováni a následně označováni jako vojáci Kristovi (*milites Christi*). Samotnou vnitřní válku však nebylo možné zakázat ze samotné podstaty společnosti. Snaha o její omezení a podřízení určitým pravidlům však neupadla v zapomnění a prospívala jak aktuálním požadavkům církevní reformy, tak celé společnosti. Díky podobným společenským podmínkám na většině území Evropy a univerzálnosti institutu božího míru se setkáváme s tímto institutem na Pyrenejském a Apeninském poloostrově, Britských ostrovech i území Svaté říše římské.¹³

Na posledním jmenovaném územním celku navázal na církevní tradici božího míru nový světský institut zvaný landfrýd. K jeho vzniku došlo ve snaze omezit právo soukromé války¹⁴, spočívající v záškodnických akcích na území a majetku svého soka s cílem donutit nepřítele ke kapitulaci a splacení dluhu/nahrazení škody apod. Prostředkem k prosazení landfrýdu měla být přímo světská moc, využívající hrozbu tělesných trestů, peněžních trestů a majetkových postihů. První krátkodobě vyhlášené landfrýdy (většinou jenom na několik let) byly za vlády císaře Fridricha I. Barbarossy (1152 – 1190) nahrazeny landfrýdem s celoříšskou platností ve formě říšského zákona na časově neomezenou dobu. Nebyl však schopen prosazovat toto nařízení zcela sám a proto bylo trestání viníků stále starostí říšských knížat.¹⁵ Ta měla při velikosti svých domén a množství privilegií často suverénní možnosti vládnutí. Landfrýd proto umožňoval i specifický způsob potírání decentralizačních tendencí feudální šlechty a upevňování královské moci. Oproti tomu v Anglii se landfrýdy neobjevovaly, protože panovník byl dostatečným garantem vnitřního míru a soukromé války se objevovaly ve velmi omezené míře. Obdobná situace panovala rovněž ve Francii, kde si panovník nárokoval plnou kontrolu nad péčí o mír v království. Trvalé posilování panovnické pozice vyvrcholilo roku 1258, kdy Ludvík IX. zakázal soukromé války.¹⁶

Oslavení moci římských králů vedlo ve 13. a 14. století k posunu ve vývoji landfrýdu. Do popředí se dostávaly regionální landfrýdy, sloužící k prosazování moci jednotlivých vládců oblastí. Zároveň se landfrýd obohatil o smluvní prvky, když jej

---

¹³ BERAN, Zdeněk. *Landfrýdní hnutí v zemích České koruny: snahy o zajištění veřejného pořádku a bezpečnosti ve středověké společnosti*. České Budějovice, Veduta, 2014, str. 23.

¹⁴ něm. Fehde

¹⁵ BERAN, Zdeněk. *Landfrýdní hnutí v zemích České koruny: snahy o zajištění veřejného pořádku a bezpečnosti ve středověké společnosti*. České Budějovice, Veduta, 2014, str. 24 – 25.

¹⁶ BERAN, Zdeněk. *Landfrýdní hnutí v zemích České koruny: snahy o zajištění veřejného pořádku a bezpečnosti ve středověké společnosti*. České Budějovice, Veduta, 2014, str. 27.

začali uzavírat mezi sebou říšští stavové, města a někdy s nimi i panovník. Spory se u těchto landfrýdů měly řešit mírovou cestou s pomocí zvolených výkonných orgánů.¹⁷

Určitou obdobou landfrýdu poté představovaly městské spolky, vznikající na území Římské říše především ve 13. století. Většinou se jednalo o uskupení vícero obcí, které mezi sebou uzavřely bilaterální/multilaterální dohody se stejným politickým cílem. Tím bylo zajištění bezpečnosti obchodních cest, společných právních nároků a společné bezpečnosti, v protikladu k tradičním a často zneužívaným právním obyčejům, jakými byla *odpověď*¹⁸ a *záští*.¹⁹

2.4.2. Landfrýdy v Čechách

Český středověký stát za panování Přemyslovců byl v neustálém přímém kontaktu se Svatou říší římskou a lze proto spolehlivě předpokládat, že o institutu landfrýdu věděl. Prvním českým panovníkem, u kterého můžeme doložit vyhlášení landfrýdu, byl Přemysl Otakar II. Stalo se tak roku 1256 v nově nabytých rakouských zemích po vzoru mohučského landfrýdu Fridricha II. Štaufského. Za vlády Karla IV. došlo ve Svaté říši římské k řadě úprav místních landfrýdů s cílem podřídit je královské kontrole. V rámci říše, do které se řadily i české země, byly vyhlašovány celoříšské landfrýdy, a přímo v zemích Koruny české bylo roku 1348 vydáno nařízení o veřejném míru^{20,21}.

Obdobu říšských městských spolků nacházíme také ve druhé polovině 14. století v Čechách. Konkrétně došlo ke spojení měst v severozápadních a jižních Čechách se svolením krále Karla IV. Mezi jejich cíle patřila ochrana silnic a stíhání zločinců.²²

První zcela český a doložitelný landfrýdní spolek můžeme datovat do roku 1399 a vychází z nařízení krále Václava IV. pro Žatecký kraj. Měla v něm své místo jak šlechta, tak města cílem bylo zachování míru v kraji po přistoupení míšenských

---

¹⁷ BERAN, Zdeněk. *Landfrýdní hnutí v zemích České koruny: snahy o zajištění veřejného pořádku a bezpečnosti ve středověké společnosti*. České Budějovice, Veduta, 2014, str.24 – 25.

¹⁸ Odpověď – akt vypovězení nepřátelství jednotlivci, nebo i celé zemi. Jednalo se o pozůstatek středověké krevní msty.

¹⁹ BERAN, Zdeněk. *Landfrýdní hnutí v zemích České koruny: snahy o zajištění veřejného pořádku a bezpečnosti ve středověké společnosti*. České Budějovice, Veduta, 2014, str.25 – 26.

²⁰ Nejedná se však přímo terminologicky o landfrýd jako takový. Pouze obsahuje některé jeho prvky.

²¹ BERAN, Zdeněk. *Landfrýdní hnutí v zemích České koruny: snahy o zajištění veřejného pořádku a bezpečnosti ve středověké společnosti*. České Budějovice, Veduta, 2014, str. 31 – 32.

²² BERAN, Zdeněk. *Landfrýdní hnutí v zemích České koruny: snahy o zajištění veřejného pořádku a bezpečnosti ve středověké společnosti*. České Budějovice, Veduta, 2014, str. 40.

markrabat k proti lucemburské koalici. Landfrýd byl později rozšířen o Litoměřický kraj. Další obdobný spolek můžeme datovat do roku 1417 pro Plzeňský kraj, kde se o několik let dříve postavila část vyšší šlechty do opozice proti Václavovi IV. Cíle spolku byly obdobné jako severočeského předchůdce, tj. udržení míru v kraji.²³

Po smrti Václava IV. a následném výbuchu husitské revoluce je tradice krajských landfrýdů přerušena, stejně jako úřad krajských popravců. Zikmund Lucemburský se sice snažil obnovit krajské landfrýdy, ale kromě Plzeňského kraje se mu to nikde nepodařilo. Samotní husité o obnovu landfrýdu ani krajského zřízení neusilovali a spíše se organizovali ve svých jednotách, fungujících mimo přesně vymezené teritorium. Požadavek na obnovu řádného úřadu krajských hejtmanů se objevil novoročním sněmu pražského a sirotčího husitského svazu roku 1432. Hejtman se měl starat o svolání krajské hotovosti, zásobování vojska obrany kraje před cizím vojskem. Pro odpor tábořských husitů však tento pokus ztroskotal. Teprve až po bitvě u Lipan roku 1434 došlo k volbě 12 hejtmanů podle vůle krajských sněmů. Předčasná smrt Albrechta II. Habsburského (1439) zhoršila už tak dost komplikovanou situaci v Čechách. V následném období interregna poskytlo sněmovní usnesení, tzv. mírný list, východisko z hrozícího konfliktu a dalo podnět k novému landfrýdnímu uspořádání země.²⁴

Mírný list se svým obsahem i formou blížil landfrýdu, ale všechny jeho funkce nenaplnil. Obsahoval dílčí mírová ujednání a rozhodnutí o srovnání sporů, ale oproti landfrýdu nikde neobsahuje starost o zemský mír, stíhání jeho rušitelů a obecný postup proti soukromému řešení sporů a vedení soukromých válek.²⁵ I samotné označení „mírný list“ v první polovině 15. století, kdy bylo užíváno výrazu „landfrýd“ poměrně běžné nám napovídá, že z nějakého důvodu nechtěli jeho tvůrci tohoto označení použít.²⁶

Charakter českých krajských landfrýdů se v průběhu husitských válek zásadně změnil. V důsledku omezené královské autority a její pozdější úplné absence nemohl už

---

²³ BERAN, Zdeněk. *Landfrýdní hnutí v zemích České koruny: snahy o zajištění veřejného pořádku a bezpečnosti ve středověké společnosti*. České Budějovice, Veduta, 2014, str. 43 – 48.

²⁴ BERAN, Zdeněk. *Landfrýdní hnutí v zemích České koruny: snahy o zajištění veřejného pořádku a bezpečnosti ve středověké společnosti*. České Budějovice, Veduta, 2014, str. 62 – 66.

²⁵ BERAN, Zdeněk. *Landfrýdní hnutí v zemích České koruny: snahy o zajištění veřejného pořádku a bezpečnosti ve středověké společnosti*. České Budějovice, Veduta, 2014, str. 80.

²⁶ BERAN, Zdeněk. *Landfrýdní hnutí v zemích České koruny: snahy o zajištění veřejného pořádku a bezpečnosti ve středověké společnosti*. České Budějovice, Veduta, 2014, str. 80.

landfrýd odkazovat na panovníkovu moc a suverenitu. Proto byla na začátek zařazena invokační formule „Ve jménu božím, amen“ odkazující k božské legitimitě příslušné instituce ustavené z moci stavů, jejichž jména následovala hned po této formuli. Zároveň došlo k přechodu ke smluvnímu charakteru, který vystřídal dřívější panovnické nařízení. Proto se začala zaznamenávat jména všech jeho vydavatelů v době vzniku. Hlavní moc v landfrýdu získali hejtmani s velkými pravomocemi, především vojenského charakteru.²⁷

Landfrýd dával pravomoci zakročit proti všem lidem, kteří k němu odmítli v daném regionu přistoupit. Postihoval také delikty: vedení soukromé války²⁸, přechovávání a podpory zločinců, násilí na jednotlivci či skupině, žhářství, krádeže a silniční loupeže, bezpráví a násilí. Zároveň landfrýd nabádal ke vzájemné solidaritě mezi jeho účastníky. Sankce za příslušné delikty nebyly v textech landfrýdu přesně stanoveny a odpovídaly normám zemského práva. V souladu s dobovým pojetím práva je trest chápán jako pomsta, kterou měl vykonat postižený, případně kolektiv signatářů podle pokynů krajské správy.²⁹

Historické analýzy svědčí o značných rozporech mezi proklamovanou sankcí a realitou vykonaného trestu. Vždy záleželo na vůli a schopnostech představitelů krajských landfrýdů, k jakému skutečnému trestu dojde. Jsou také známy případy uzavírání příměří mezi landfrýdy a osobami odmítajícími se k nim připojit.³⁰

České landfrýdy měly v tomto období několik specifických znaků. Landfrýdy byly úzce spjaty s krajskou správou a každý člověk, který příslušel pod konkrétní kraj, byl nucen k landfrýdu přistoupit. Dodatečné přistoupení bylo možné formou tzv. přiznávacího listu, který však mohl použít jenom příslušník stavovské obce.

Zastavením činnosti zemského soudu z rozhodnutí šlechty samotné vedlo k zásadnímu posílení moci landfrýdů, které tak díky vlivu své organizační složky mohly vystupovat proti hrozbě naprosté šlechtické anarchie v některých krajích. V tomto ohledu

---

²⁷ BERAN, Zdeněk. *Landfrýdní hnutí v zemích České koruny: snahy o zajištění veřejného pořádku a bezpečnosti ve středověké společnosti*. České Budějovice, Veduta, 2014, str. 96 – 97.

²⁸ tzv. odpovědnictví

²⁹ BERAN, Zdeněk. *Landfrýdní hnutí v zemích České koruny: snahy o zajištění veřejného pořádku a bezpečnosti ve středověké společnosti*. České Budějovice, Veduta, 2014, str. 98 – 99.

³⁰ BERAN, Zdeněk. *Landfrýdní hnutí v zemích České koruny: snahy o zajištění veřejného pořádku a bezpečnosti ve středověké společnosti*. České Budějovice, Veduta, 2014, str. 99.

spočívala odlišnost landfrýdů tohoto období od obdobných forem z let předcházejících i následujících.³¹

Dalším posun ve vývoji landfrýdu představoval postupný přerod krajské správy na úřad s celozemskou působností. K tomu došlo roku 1448, kdy landfrýdy z východních a středních Čech přenechaly část svých vojenských pravomocí Jiřímu z Poděbrad jako „správci všech obcí českých přichylných ku zákonu božímu“. V policejní a soudní pravomoci na počátku 15. století začali opět přebírat od hejtmanů krajští poprávci. Uplatnila se zde řada pánů obojího vyznání, často dědičně. Další část pravomocí krajských hejtmanů poté přešla na zemskou vládu, zvolenou roku 1452, čímž došlo k dalšímu omezení landfrýdů. Jejich definitivní konec nastal roku 1453 po nástupu Ladislava Pohrobka na český trůn.³²

Za vlády Jiřího z Poděbrad byli znovu potvrzeni dědiční krajští poprávci v letech 1460 a 1462. Na zemských sněmech byla přijímána usnesení podobná pozdějším policejním řádům (nové krčmy, loupeže, vstup do zahraniční armády bez povolení krále apod.). Byla zachována tradice krajských sjezdů a také zemská hotovost byla nadále svolávána podle krajů. Po smrti krále Jiřího (22. 3. 1471) byly svolány krajské sjezdy a na nich uzavírána dílčí příměří, v některých případech i krajské landfrýdy. Činnost hejtmanů nadaných vojenskou a soudní pravomocí probíhala za krále Jiřího i za krále Ladislava Jagellonského až do olomouckého míru roku 1479.³³

Zásadní změna nastává v Čechách roku 1485, kdy je uzavřen Kutnohorský náboženský mír. Dokument, ve kterém oba hlavní náboženské proudy uznaly basilejská kompaktáta, a prohlásila je za zemský zákon, obsahoval také ustanovení policejního rázu známá z krajských landfrýdů. Poté, co se v roce 1487 dohodli zástupci nižší i vyšší šlechty na rozdělení míst přísedících u zemského soudu, padla poslední překážka v konstituování šlechty jako politického stavu. V krajské správě zcela převážila šlechta a samotný krajský landfrýd byl uzavírán pouze příležitostně. Došlo k tomu roku 1506, kdy pro nekončící rozbroje mezi městy a šlechtou povolil král Vladislav ustanovení krajských landfrýdů. Výsledek v podobě uklidnění

---

³¹ BERAN, Zdeněk. *Landfrýdní hnutí v zemích České koruny: snahy o zajištění veřejného pořádku a bezpečnosti ve středověké společnosti*. České Budějovice, Veduta, 2014, str. 81.

³² BERAN, Zdeněk. *Landfrýdní hnutí v zemích České koruny: snahy o zajištění veřejného pořádku a bezpečnosti ve středověké společnosti*. České Budějovice, Veduta, 2014, str. 100 – 101.

³³ BERAN, Zdeněk. *Landfrýdní hnutí v zemích České koruny: snahy o zajištění veřejného pořádku a bezpečnosti ve středověké společnosti*. České Budějovice, Veduta, 2014, str. 112 – 113.

vnitrostátní situace se však nedostavil. Až roku 1508 uznala města krajskou správu v čele krajskými hejtmany z řad šlechty. Výměnou za to získala uznání svého hlasu na zemském sněmu.³⁴

Institut landfrýdu byl na počátku 16. století použit s celo - korunní působností ve formě společného landfrýdu pro všechny země Koruny české. Snaha vyřešit příhraniční spory, v nichž se projevovala chybějící autorita neexistujících korunních orgánů, narážela na nejednotu země, pramenící z přetrvávajícího konfliktu mezi městy a šlechtou. Rozmach spolupráce odpovědníků přes hranice korunních zemí, např. ve sporu knížete Bartoloměje Minsterberského s Vratislaví o jeho nároky na 100 hřiven stříbra, ohrožoval nejenom vnitřní, ale také vnější bezpečnost království. Pokus o dohodu na sněmu v Kladsku roku 1512 byl pouze částečně úspěšný, neboť k němu přistoupily pouze Čechy, Morava a Slezsko. Landfrýd uzavřený na základě šesti bilaterálních smluv umožňoval každé ze signatářských zemí překročení zemské hranice, možnost žádat v sousední zemi podporu a spolupráci při stíhání a konfiskaci majetku zemského škůdce.³⁵

2.4.3. Landfrýdy na Moravě

Nejstarší dochovaný moravský landfrýd ve formě panovnického nařízení datujeme do roku 1387 a byl vydán markrabětem Joštem k zachování míru v zemi a potírání zemských škůdců. Jeho text byl schválen také moravskou šlechtou a městy. Pravděpodobně se nacházeli v zemi ještě skupiny lapků z dob první markraběcí války, následně doplněné bojovníky z družin moravských pánů, kteří se vraceli z Uher. Markrabě Jošt znal institut landfrýdu ze Svaté Říše římské a také ze snah Karla IV. o uplatnění landfrýdu v Říši. V této době nezasedal zemský soud a uplatnění práva bylo nejspíše dosti problematické.³⁶

Druhý moravský landfrýd pocházel z konce 14. století³⁷ a měl odlišnou formu, protože reagoval na mnohem horší situaci. Morava byla silně poškozena další válkou mezi markrabaty a jejich spojenci. Na rozdíl od předchozího Joštova landfrýdního nařízení

---

³⁴ BERAN, Zdeněk. *Landfrýdní hnutí v zemích České koruny: snahy o zajištění veřejného pořádku a bezpečnosti ve středověké společnosti*. České Budějovice, Veduta, 2014, str. 127 – 129.

³⁵ BERAN, Zdeněk. *Landfrýdní hnutí v zemích České koruny: snahy o zajištění veřejného pořádku a bezpečnosti ve středověké společnosti*. České Budějovice, Veduta, 2014, str. 131 – 132.

³⁶ BERAN, Zdeněk. *Landfrýdní hnutí v zemích České koruny: snahy o zajištění veřejného pořádku a bezpečnosti ve středověké společnosti*. České Budějovice, Veduta, 2014, str. 48 – 49.

³⁷ V. Slezákovou datován do roku 1396.

byla zde sepsána smlouva mezi oběma markrabaty, olomouckým biskupem Mikulášem z Riesenburgu a 59 členy předních moravských rodů. Vnitřní boje na Moravě pokračovaly i nadále s menšími přestávkami a jejich průběh ovlivnily i podobné střety v sousedních rakouských zemích, kterých se také účastnila moravská šlechta. K řešení této situace bylo nutné hledat nápravu ve společných landfrýdech obou zemí.³⁸

Po smrti markraběte Jošta (1411) byla obnovena na Moravě vláda Václava IV. jako moravského markraběte a s tím byl obnoven i landfrýd k roku 1412. Jeho česky psaný text ve smluvní podobě³⁹ byl prvním z řady moravských landfrýdů, zajišťujících vládu zemskému hejtmanovi⁴⁰ a zemským úředníkům po vymření markraběcí větve Lucemburků. Později byl zařazen jako vzorový landfrýd do *Knihy Tovačovské*.⁴¹

Historie rakousko – moravských landfrýdů začala ještě za života markraběte Jošta, kdy byl první doložitelný landfrýd uzavřen roku 1405 v rakouském Seefeldu. Svého naplnění však nedošel a ani snahy o landfrýdu podobné smlouvy, např. z roku 1407, vyhlášujících mír a vzájemné stíhání za přeshraniční škody, situace neuklidnili. O rozsahu a závažnosti situace na rakousko – moravských hranicích svědčila i skutečnost, že někteří zemští úředníci (např. Vilém z Pernštejna) měli podíl na lapkovství. Ze své pozice však moravští zemští úředníci nemohli být souzeni a jejich postižitelnost byla minimální. Na základě porovnání jihlavských popravčích zápisů s texty moravských landfrýdů z první poloviny 15. století je zřejmé, že oproti deklarované právní normě byla realita zcela odlišná a porušování práva se přímo, nebo nepřímo dopouštěli i signatáři landfrýdu.⁴²

Po vypuknutí husitské revoluce byl její průběh na Moravě odlišný od Čech. Zikmund Lucemburský získal na počátku 20. let 15. století Moravě značnou převahu a v jejím duchu byl také sepsán nový landfrýd ze 17. listopadu 1421⁴³. Morava byla nucena zřeknout se husitství, uzavřít mír s králem a zavázala se stíhat všechny heretiky a

---

³⁸ BERAN, Zdeněk. *Landfrýdní hnutí v zemích České koruny: snahy o zajištění veřejného pořádku a bezpečnosti ve středověké společnosti*. České Budějovice, Veduta, 2014, str. 50.

³⁹ Signatáři: král Václav IV., hejtman Lacek z Kravař, biskup Konrád z Vechty a dalších 56 moravských pánů.

⁴⁰ V době vydání landfrýdu se moravským zemským hejtmanem stal Lacek z Kravař (1348 – 1416).

⁴¹ BERAN, Zdeněk. *Landfrýdní hnutí v zemích České koruny: snahy o zajištění veřejného pořádku a bezpečnosti ve středověké společnosti*. České Budějovice, Veduta, 2014, str. 51.

⁴² BERAN, Zdeněk. *Landfrýdní hnutí v zemích České koruny: snahy o zajištění veřejného pořádku a bezpečnosti ve středověké společnosti*. České Budějovice, Veduta, 2014, str. 52 – 54.

⁴³ Signatáři: král Zikmund Lucemburský, biskup Jan XII. Železný, opavský vévoda Přemek, zemský hejtman Vilém z Pernštejna a dalších 53 moravských pánů.

sektáře po dobu pěti let. Další body textu odpovídaly do značné míry landfrýdu z roku 1412. Následující vývoj událostí na Moravě změnil poměr sil a Albrecht II. Habsburský, kterému byla Morava králem Zikmundem svěčena, musel s moravskými husity hledat cestu smíru. S vévodou Albrechtem byl také podepsán po vyčerpávajícím konfliktu nový landfrýd k roku 1434, na kterém se poprvé podílela také nižší šlechta. Dokument na smluvním základě uznal Albrechta II. Habsburského markrabětem, povolil vyznání podobojí a zakazoval soukromé války po dobu pěti let. Po vypršení této lhůty byla v lednu 1440 prodloužena jeho platnost navazujícím landfrýdem, který tak zachovával právní kontinuitu a pravomoce stavovské obce.⁴⁴

Platnost nového landfrýdu z roku 1440 byla stanovena na dobu neurčitou (jako v Čechách) a na jeho přijetí se poprvé podíleli všechny čtyři stavy na Moravě. Poprvé bylo také možné přistoupit k landfrýdu tzv. příznávacím listem. Došlo také k obnovení rakousko – moravských landfrýdů, kvůli neustálým výpadům na hranicích, spojených v této době kromě tradičního lapkovství i s vymáháním nesplacených dluhů Albrechta II. Habsburského. Ve vleklém sporu byla dokonce roku 1443 vyhlášena společná rakouská odpověď všem Moravanům a až v roce 1446 došlo k smíru uzavření landfrýdu mezi zúčastněnými stranami. O poznání jednodušší bylo jednání mezi českými a moravskými stavy, kteří spolu uzavřeli bilaterální dohody už v roce 1440.⁴⁵

Po ukončení regentské vlády a nástupu Ladislava Pohrobka na trůn došlo k celkovému uklidnění situace v zemích Koruny české, čímž si snad lze vysvětlit také nepřijetí navazujícího landfrýdu v roce 1453 a pouhé potvrzení moravských zemských privilegií. Až v roce 1456 byl dojednána na brněnském sněmu nový landfrýd, s platností na dva roky. Po smrti mladičského krále a zvolení Jiřího z Poděbrad do čela země nedošlo patrně k sepsání žádného landfrýdu, neboť se z žádné korunní země nedochoval ani jediný. (privilegia Moravanům – Válka) Teprve roku 1477 vznikl nový landfrýd s dobou trvání jednoho roku. Jeho text navazoval na landfrýd z roku 1456 a v trestních ustanoveních na ještě starší text z 1434. Obnovení se landfrýd dočkal před vypršením lhůty a byl následně prodloužen o další dva roky.⁴⁶

---

⁴⁴ BERAN, Zdeněk. *Landfrýdní hnutí v zemích České koruny: snahy o zajištění veřejného pořádku a bezpečnosti ve středověké společnosti*. České Budějovice, Veduta, 2014, str. 66 – 67.

⁴⁵ BERAN, Zdeněk. *Landfrýdní hnutí v zemích České koruny: snahy o zajištění veřejného pořádku a bezpečnosti ve středověké společnosti*. České Budějovice, Veduta, 2014, str. 101 – 103.

⁴⁶ BERAN, Zdeněk. *Landfrýdní hnutí v zemích České koruny: snahy o zajištění veřejného pořádku a bezpečnosti ve středověké společnosti*. České Budějovice, Veduta, 2014, str. 114 – 115.

Zásadní vliv a dovršení vývoje landfrýdu měl text z roku 1484, který se stal závazným pro všechna další znění předbělohorské epochy. Jeho specifikum spočívalo ve značné propracovanosti a obsáhlosti, takže nebyl až na jedinnou výjimku vůbec měněn.⁴⁷ V této podobě se pak stal základem moravského zemského práva. Lhůta jeho trvání byla stanovena na celých patnáct let, tedy mnohem déle než u všech jeho předchůdců, přičemž doba jeho trvání nebyla nijak závislá na panovnické vůli, nebo změně trůnu. Na rozdíl od svých předchůdců obdržel navíc článek o ochraně zájmů a svobod Markrabství moravského, patrně kvůli snahám uherských stavů a důsledné naplnění svých nároků plynoucích z olomouckých smluv. V této podobě byl landfrýd předložen i před krále nové panovnické dynastie, Ferdinanda I. Habsburského. Ten jej sice potvrdil, ale poněkud před přivěšením své pečeti upravil jeho obsah. Změny nehodlali moravští stavové uznat⁴⁸ a trvali na tom, aby byl landfrýd potvrzen ve své původně zaslané verzi. Nakonec došlo k potvrzení landfrýdu v původním znění s dobou trvání po celou panovníkovu vládu a ještě šest let po jeho smrti. Ferdinandův landfrýd obnovil ve stejném znění jeho nástupce Maxmilián II. Habsburský roku 1567 a stejně tak učinil i Rudolf II. Habsburský roku 1579. Poslední moravský landfrýd byl přijat a následně potvrzen Matýšem Habsburským v roce 1608. Byl to poslední landfrýd vůbec, protože v pobělohorském moravském právním řádu pro něj již nebylo místo.⁴⁹

U landfrýdů došlo k petrifikaci základních ústavních, stavovských a policejních regulí z poslední čtvrtiny 15. století, které vytvořily obecný rámec moravského zemského práva pro celé předbělohorské období. Další rozšiřující a normotvorná činnost na Moravě se pak soustředila do tvorby zemských zřízení jejichž součástí landfrýd vždy byl.⁵⁰

2.4.4. Význam landfrýdů pro utváření zemí Koruny České

V prostoru zemí Koruny české měl landfrýd i přes své regionální rozdíly několik zásadních společných bodů. Za prvé byl institucí snažící se udržet zemský mír i ve velice obtížných podmínkách války a interregna na českém trůnu. Činil tak v opozici institutu soukromé války, která byla sice prohlášena za nezákonnou, ale v praxi tento

⁴⁷ BERAN, Zdeněk. *Landfrýdění hnutí v zemích České koruny: snahy o zajištění veřejného pořádku a bezpečnosti ve středověké společnosti*. České Budějovice, Veduta, 2014, str. 118.

⁴⁸ Pravděpodobně došlo k úpravě článku o ochraně svobod Moravského markrabství.

⁴⁹ BERAN, Zdeněk. *Landfrýdění hnutí v zemích České koruny: snahy o zajištění veřejného pořádku a bezpečnosti ve středověké společnosti*. České Budějovice, Veduta, 2014, str. 134 – 136.

⁵⁰ BERAN, Zdeněk. *Landfrýdění hnutí v zemích České koruny: snahy o zajištění veřejného pořádku a bezpečnosti ve středověké společnosti*. České Budějovice, Veduta, 2014, str. 137 – 138.

princip svépomocného práva ihned nezmizel. Navíc v kontextu válečných událostí a neexistující, nebo velmi slabé centrální moci nebylo jiného východiska pro bojující strany, vyjma kompletního vzájemného zničení, než uzavřít landfrýd.

Za druhé byla zásadní struktura landfrýdu, která stavěla všechny politicky svobodné jednotlivce, jestliže k němu přistupovali, jako sobě rovné. Skutečnost, že k landfrýdu jako rovní sobě přicházeli král i poslední zeman dozajista působila velkou měrou na utváření vědomí, které poté dalo vzniknout stavovskému státu. Tento stav jistě posilovala i vzájemná vojenská solidarita v časech potřeby (třebaže někdy trochu vynucená).

Za třetí to byla skutečnost, že celozemské landfrýdy na Moravě směřovaly k právním kodifikacím a i v pozdějším období tvořily základní kámen moravského zemského práva. Landfrýd se jako institut s normativní platností objevuje jenom na Moravě.

2.5. Tovačovská kniha

2.5.1. Autor Tovačovské knihy

Autorem Tovačovské knihy⁵¹ je Ctibor Tovačovský z Cimburka (1438 – 1494). Pocházel z významného moravského panského rodu, který měl pravidelně své zástupce v řadě zemských úřadů. Na počátku své politické kariéry následoval odkaz svého otce, Jana Tovačovského z Cimburka (+1464), který zastával úřad zemského hejtmana (1437 – 1460). Ctibor byl vychován ve víře podobojí a od utrakvistických kněží získal také vzdělání. Nezískal nikdy univerzitní vzdělání, ale byl ovlivněn postupujícím humanismem. Po smrti svého otce zastával úřad nejvyššího hofrychtěře Markrabství moravského (1466 – 1469), podporoval krále Jiřího z Poděbrad a ten jej během své vlády pověřil několika vojenskými úkoly. Jsou známy jeho dopisy s biskupem Tasem z Boskovic z roku 1467, dokumentující dobové politické myšlení. Od roku 1469 zastával úřad moravského zemského hejtmana až do své smrti roku 1494. V době volby českého krále se přiklonil na stranu Jagellonců a nový král jej poté jmenoval do úřadu nejvyššího kancléře Českého království. Tento úřad zastával

---

⁵¹ V době sepsání známé jako *Knížky pana Tovačovského*

až do uzavření olomouckých smluv 1479. Roku 1482 sepsal na podnět moravské zemské obce a biskupa Tasa z Boskovic svod moravského zemského práva.⁵²

2.5.2. Důvody vzniku Tovačovské knihy

Knihy Tovačovská představuje nejstarší dochovanou právní moravskou knihu.⁵³ Důvodem k jejímu sepsání byla neutěšené situace moravského zemského soudu po dlouhém období, kdy soud nezasedal.⁵⁴ Vojenské konflikty a politická nestabilita po většinu 15. století přerušily kontinuálně udržované povědomí o moravském zemském právu, které mělo pouze svou zvykovou podobu. Proto byl osloven mnohými členy zemské obce tehdejší moravský zemský hejtman, Ctibor Tovačovský z Cimburka, aby sepsal své paměti o zemském právu⁵⁵.

2.5.3. Prameny Knihy Tovačovské

Základním pramenem pro sepsání Knihy Tovačovské byly vzpomínky a znalosti jejího autora o fungování zemského soudu. Byl přítomen přijetí Ladislava Pohrobka a Jiřího z Poděbrad do země a také zasedání zemského soudu.⁵⁶

Dalším pramenem byly zkušenosti a vzpomínky autorova otce, Jana Tovačovského, a Jana z Pernštejna. Jan Tovačovský zastával post zemského hejtmana (1437 – 1460) a patřil k význačným moravským politikům. Protože během svého života zažil pravidelně zasedající zemský soud, jehož se sám účastnil, mohl své znalosti předat dědicům rodového panství. Jan z Pernštejna (1406 – 1475), významný moravský šlechtic husitského vyznání, byl už roku 1434 přisedícím u zemského soudu a později se stal vůdčí osobností moravských stavů.⁵⁷ Kromě znalostí těchto dvou konkrétních moravských pánů se na několika místech odkazuje Ctibor Tovačovský také na

---

⁵² VÁLKA, Josef: *Dějiny Moravy*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1991, str. 203 – 206, JANIŠOVÁ, Jana - JANIŠ, Dalibor: *Moravská zemská zřízení a kodifikace zemského práva ve střední Evropě v 16. a na začátku 17. století*. Praha, Scriptorium, 2016, str. 84 – 86.

⁵³ Žádné právní knihy se na rozdíl od Čech nedochovaly. Je pravděpodobné, že ani žádné nebyly

⁵⁴ Od počátku 15. století zasedal zemský soud na Moravě pouze v letech: 1405 – 1410, 1411 – 1413, 1414 – 1419, 1437, 1447 – 1448, 1464, 1466, 1480 – 1482. K obnovení pravidelných zasedání zemského soudu došlo až na sklonku vlády Matyáše Korvína roku 1490.

⁵⁵ TOVAČOVSKÝ Z CIMBURKA, Ctibor: *Knihy Tovačovská aneb pana Ctibora z Cimburka a z Tovačova zemského hejtmana markrabství Moravského sepsání obyčejů, řádů, zvyklostí starodávných a práv markrabství Moravského*. Editor Karel Josef DEMUTH. Brno: Historicko-statistický odbor, 1858, XX, str. 1 -2.

⁵⁶ VÁLKA, Josef: *Dějiny Moravy*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1991, str. 203 – 204.

⁵⁷ VÁLKA, Josef: Morava a husitská revoluce. IN: *Moravský historický sborník: (Moravica historica.)*. Brno, 1986, str. 89 – 124.

zkušenosti blíže nespecifikovaných „starých pánů“.⁵⁸ Důvodem pro toto odkazování mohla být snaha u uplatnění principu starobylosti, který byl ve Ctiborově době stále důležitým prvkem středověkého práva.⁵⁹ Ústní zprávy starých pánů také mohly být analogií k vlastní paměti Ctibora Tovačovského, který zařadil do textu jenom to, co považoval za důležité.⁶⁰

Ctibor Tovačovský psal své dílo také s pomocí dobových písemností (zemská privilegia, landfrýdy, další texty dostupné ve stavovském archivu). Pro vytvoření formulářů posloužili bezpochyby konkrétní listiny, jak lze vyvozovat z údajů, zachovaných přímo ve formulářích. Původ u některých z nich se podařilo určit v Tovačovském rodovém archivu a u dalších se předpokládá jejich uložení ve stavovském archivu. Dále využil část knih pŕuhonných a nálezových a texty zemských privilegií, dostupných ve stavovském archivu. Bezpochyby měl také k dispozici texty moravských landfrýdů z let 1412 a 1440. První zmiňovaný je v knize opsán v úplném znění, protože dle mínění autora zakládá tradici smluvního svazku mezi stavy a panovníkem. Druhý je použit jako vzorový landfrýd pro případ, kdy je země bez panovníka. Vystupuje v něm celá stavovská reprezentace, včetně měst, a umožňuje přistoupení k institutu landfrýdu skrze příznávací list. Při psaní využil také text svého současníka, biskupa Tasa z Boskovic, který se však do současnosti nedochoval. Z biskupova spisu přejal čtyři články, týkající se vztahu k církvi a církevního práva.⁶¹

2.5.4. Obsah a forma Tovačovské knihy

Knihá vznikla především jako subjektivní svědectví o obyčejových zvyklostech a pravidlech moravského zemského soudu, které autor osobně zažil. Sloužit měla primárně jako právní pomůcka. Tomuto požadavku odpovídá také skladba díla, které postrádá jakékoliv teoretické části a přímo popisuje a vysvětluje fungování soudu. Autor hned v úvodu přiznává, že jeho dílo neobsahuje zcela všechny nezbytnosti, a

---

⁵⁸ TOVAČOVSKÝ Z CIMBURKA, Ctibor: *Knihá Tovačovská aneb pana Ctibora z Cimburka a z Tovačova zemského hejtmána markrabství Moravského sepsání obyčejů, řádů, zvyklostí starodávných a práv markrabství Moravského*. Editor Karel Josef DEMUTH. Brno: Historicko-statistický odbor, 1858, XX, str. 53 a 58.

⁵⁹ Podle středověké mentality bylo staré právo dobré a spravedlivé. Udržovalo řád a optimální stav společnosti.

⁶⁰ ČÁDA, František: *Knihá Tovačovská – základy jejího textu*. Studie o rukopisech 9, 1970, str. 20

⁶¹ JANIŠOVÁ, Jana – JANIŠ, Dalibor: *Moravská zemská zřízení a kodifikace zemského práva ve střední Evropě v 16. a na začátku 17. století*. Praha: Scriptorium, 2016, str. 96 – 97.

obrací se přitom na biskupa Tasa a členy zemské obce, aby také případně přispěli tím, co oni sami znají o zemském právu.⁶²

Obsah tvoří různorodé články ústavního a procesního práva, složení zemského soudu, vkládání do zemských desek a majetkového práva. V řazení jednotlivých článků není jasná systematika, pouze některé tematicky společné texty jsou u hned u sebe. Řada právních institutů je také zachycena pouze částečně a některé jenom v náznaku.⁶³

Podle analýzy textu lze dojít k závěru, že část knihy byla dopsána později. První, větší část knihy, měla vzniknout kolem roku 1482. Druhá, menší část knihy (jde spíš o nesourodé dodatky), kolem roku 1486.⁶⁴

2.5.5. Význam Tovačovské knihy

Knihy si získala brzy po svém vzniku na velkém významu a často byla užívána u zemského soudu. Její přínos tkví hlavně v srozumitelném a praktickém vyjádření důležitých právních skutečností a postupů ve stále přísně formalistickém pojetí soudnictví. Vzhledem k její závažnosti je pozoruhodné, že nikdy nebyla vydána tiskem. Její šíření pouze ve formě opisů lze však vysvětlit tím, že byla převážně užívána úzkou skupinou moravských pánů na zemském soudu a nebylo potřeba ji šířit ve větším množství. O postavení panovníka se zmiňuje velmi málo a nezasahuje příliš do jeho pravomocí. Zařazením landfrýdu do jejího obsahu a vyzdvižením jeho důležitosti potvrdila v očích moravských stavů svou právní důležitost. V řadě svých článků opakovala, nebo přejímala závěry zemského soudu a zbytek textu byl považován za zachycení dobové právní praxe a „starobylých obyčejů“. Nemálo také vážila autorita samotného autora, který byl v době sepsání tohoto díla uznávaným odborníkem a znalcem práva. Kniha se od svého vzniku stala celostavovsky uznávaným, avšak neoficiálním, moravským zemským zřízením.⁶⁵

2.6. VZZ 1500

2.6.1. Vznik VZZ 1500

---

⁶² TOVAČOVSKÝ Z CIMBURKA, Ctibor: *Knihy Tovačovská aneb pana Ctibora z Cimburka a z Tovačova zemského hejtmána markrabství Moravského sepsání obyčejů, řádů, zvyklostí starodávných a práv markrabství Moravského*. Editor Karel Josef DEMUTH. Brno: Historicko-statistický odbor, 1858, XX, str. 2.

⁶³ JANIŠOVÁ, Jana - Dalibor JANIŠ: *Zemské zřízení Markrabství moravského z roku 1516: počátky kodifikace zemského práva na Moravě*. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2013, str. 19.

⁶⁴ JANIŠOVÁ, Jana - JANIŠ, Dalibor: *Moravská zemská zřízení a kodifikace zemského práva ve střední Evropě v 16. a na začátku 17. století*. Praha: Scriptorium, 2016, str. 84 a 96.

⁶⁵ JANIŠOVÁ, Jana - JANIŠ, Dalibor: *Moravská zemská zřízení a kodifikace zemského práva ve střední Evropě v 16. a na začátku 17. století*. Praha: Scriptorium, 2016, str. 97 – 100.

V poslední čtvrtině 15. stol. probíhal v Čechách intenzivní konflikt mezi šlechtou a královskými městy. Ta získala během husitské revoluce značné majetky, ale především podíl na politickém životě v království, díky kterému se hlásila o své místo na zemském sněmu a ve vznikající stavovské společnosti. Městská práva však nebyla nikde právně zakotvena a města neměla ani privilegia, aby se mohla nazývat „třetím stavem království“. Proti přítomnosti měst na zemském sněmu a jejich politickému vlivu protestovala česká šlechta už od roku 1479, kdy byly na svatováclavském sněmu vzneseny námitky proti tomuto stavu. Její tlak vůči městům se stupňoval a roku 1484 konstatovala šlechtická komise, pověřená králem Vladislavem II. Jagellonským, že zachovají města při všech právech, která jsou schopná písemně doložit. V své výpovědi také šlechta připomněla, že spolu s králem prohlédli množství listin uložených v karlštejnském archivu a o právech měst v nich nic nebylo. Postavení měst bylo problematické také proto, poněvadž příslušela jakožto královská města pod královskou komoru, tedy přímo pod vládu krále. Pouze šlechta (nižší a vyšší) a panovník byli původně nadáni politickými právy a svobodami, proto mohli jednat suverénně. Požadavek na písemné doložení městských práv už poté šlechta neopustila a tento útok z juristických pozic využívala znovu a znovu.⁶⁶

Česká šlechta však v roce 1484 nebyla zcela jednotná, a pokud mělo dojít k omezení moci měst, musela překonat své vnitřní rozpory. Těmi byly především konfesijní rozdíly, poněvadž v zemi byla stále přítomna nepočtená, ale přesto významná katolická menšina. Prvním krokem ke smíru se stal Kutnohorský náboženský mír roku 1485, kde byla Basilejská kompaktáta prohlášena za základní zemský zákon a utrakvismus i katolicismus byly zrovnoprávněny. Následně v znovuobnoveném zemském soudu dostala nižší šlechta svůj podíl na moci roku 1487, kdy jejím členům bylo přiznáno stálé místo u soudu.⁶⁷

V témže roce vyslovila šlechta návrh na sepsání všech nálezů a privilegií zemského práva do jednoho zákoníku. Šlechta po překonání konfesijních a mocenských problémů mohla vystupovat ještě důrazněji s požadavkem na sepsání všech práv a privilegií v království. Sám panovník tento krok podporoval, poněvadž ten měl posílit

---

⁶⁶ KREUZ, Petr a Ivan MARTINOVSKÝ: *Vladislavské zřízení zemské: a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích)*. Praha: Scriptorium, 2007, str. 34 – 36.

⁶⁷ MARKOV, Josef: *Spor pánů a rytířů o sedání v lavicích*. IN: Sborník prací z dějin práva československého (Sborník k 50. narozeninám profesora Jana Kaprasa), Praha, 1930, str. 98 – 103.

stabilitu v království. V takovém názoru ho podporovali i jeho rádčové z řad šlechty. Měštům nezbývalo než souhlasit s tímto postupem. V opačném případě by mohla být obviněna z rozvracení řádu v zemi a neochoty po urovnání sporů.⁶⁸

V prvních letech pokusů o kodifikaci zemského práva však neměla šlechta nikoho, kdo by toho byl z odborného hlediska schopen. Staré právní nálezy upadly v zapomnění a právní knihy, většinou z doby předhusitské, neodpovídaly právním poměrům na přelomu 15. – 16. století. Bylo nutné postupné vytváření normativních nálezů pro kodifikaci. Během 80. a 90. let 15. století vydávaly zemské sněmy a zemské soudy rozsudky s cílem posílit pozici šlechty a připravit materiál pro zemské zřízení. Panovník se tohoto procesu neúčastnil a královská města k němu přistupovala zdrženlivě.⁶⁹

Na letničním sněmu roku 1497 bylo schváleno množství článků, které pak přešly do nového zemského zřízení. Po tomto sněmu města plně pochopila skutečné cíle šlechty a začala se hromadně bránit, např. bojkotem zemských sněmů a pūhonů zemského soudu. Tyto akce nevedly však k žádnému výsledku a šlechta na sněmech dále připravovala podklady pro nové zemské zřízení i bez účasti měst, která se pokoušela ještě dovolat změny situace u krále.⁷⁰

Šlechta i města byla zajedno, že problematickou situaci kolem kodifikace může rozřešit jenom král osobně, a tak došli k rozhodnutí přesunout celý sněm přímo za panovníkem do Uher. Z tohoto jednání s králem roku 1499 se dochovalo pouze tzv. „Zuostanie prešpurské“, které mělo představovat předběžně dohodnutou podobu zemského zřízení se souhlasem všech tří stavů. V oficiálním vydání Vladislavského zřízení zemského (VZZ) však byla politická moc městům upřena a jejich nesouhlas nebrala šlechta na vědomí. Za hlavního editora finální podoby Vladislavského zřízení zemského byl považován rytíř Albrecht Rendl z Oušavy, královský prokurátor.⁷¹

Roku 1500 vydala šlechta bez svolení krále Zemské zřízení tiskem, později označované jako Vladislavské zřízení zemské (VZZ). Šlechta poté přidávala další

---

⁶⁸ KREUZ, Petr a Ivan MARTINOVSKÝ: *Vladislavské zřízení zemské: a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích)*. Praha: Scriptorium, 2007, str. 36.

⁶⁹ MARTINOVSKÝ, Ivan: *Vznik a počátky Vladislavského zemského zřízení*. IN: *Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v českých zemích (1500-1619): sborník příspěvků z mezinárodní konference konané v dnech 7.-8. prosince 2000 v Praze*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2001, str. 88 – 89.

⁷⁰ KREUZ, Petr a Ivan MARTINOVSKÝ: *Vladislavské zřízení zemské: a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích)*. Praha: Scriptorium, 2007, str. 43 – 44.

⁷¹ Tamtéž str. 45 – 46.

články ke zřízení, např. o vypovídání u komorního soudu, které měly posílit její pozici. Až v únoru 1502 na sněmu postním král Vladislav II. Jagellonský schválil za sebe i za města text VZZ. Panovník se plně ztotožňoval s názorem šlechty, že královská města jsou mu poddána, a pouze on je smí zastupovat. Na dalším sněmu v březnu 1502 města odmítla královo stanovisko a demonstrativně odešla ze sněmu do posledního svého představitele. Král nebyl schopen s tím nic udělat a při riziku konfliktu v zemi, nad kterou neměl plnou moc, odjel zpátky do Uher.⁷² Po zhruba dalších patnáct let pak doutnal mezi městy a šlechtou otevřený konflikt, hrozící vypuknout v domácí válku.

Během vzájemného soupeření měst a šlechty došlo u měst, stejně jako dříve u šlechty, k překonání konfesijních rozdílů a vzniku skutečného městského stavu. Ten jednal společně v politických, ekonomických a v případě nutnosti i vojenských otázkách. Mezi léty 1502 až 1517 šlechta neustále odmítala uznat politická práva měst a nezvala je na zemské sněmy. Města na oplátku bojkotovala zemský a komorní soud, nerespektovala soudní nálezy a celkově odmítala jakoukoliv spolupráci se šlechtou.⁷³

Po patnácti letech vzájemných rozbrojů, jejichž výsledkem byly jenom ekonomické škody na obou stranách, růst opovědnictví, lapkovství a další kriminality, došly znesvářené strany ke kompromisu a uzavřely roku 1517 Svatováclavskou smlouvu. Města ustoupila v hospodářské oblasti šlechtě, která na oplátku uznala právo třetího hlasu městského stavu na zemském sněmu. Došlo k přesnějšímu vymezení kompetencí městského a zemského práva, zejména v oblasti trestního a majetkového práva. Zároveň obě strany zrušily všechny ostatní dohody a rozpustily svá vojska.⁷⁴

2.6.2. Prameny VZZ 1500

Vladislavské zřízení zemské vznikalo za stavu, kdy staré právní knihy nebyly k dispozici, nebo už neodpovídaly situaci na přelomu 15. a 16. století, kde se města hlásila o svá politická práva⁷⁵ šlechta začala podnikat na svých statcích⁷⁶. Před vznikem právní kodifikace bylo užíváno tradiční zvykové právo, které bylo na zemském soudu svobodně nalézáno, tj. umožňovalo aplikovat právní tradici dle

---

⁷² Tamtéž str. 51 – 54.

⁷³ Tamtéž str. 56 – 78.

⁷⁴ KREUZ, Petr a Ivan MARTINOVSKÝ: *Vladislavské zřízení zemské: a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích)*. Praha: Scriptorium, 2007, str. 79 – 84.

⁷⁵

⁷⁶

momentální potřeby a výkladu. Zřejmé výhody tohoto systému byly však převáženy akcentováním ryze právní stránky ve sporu s královskými městy, která nemohla nijak právně dokázat svá politická práva. Zároveň byla šlechta převažujícím prvkem ve státě, kde během 15. století několikrát zatlačila do pozadí i královskou autoritu. Kodifikací dosavadního práva proto mohla ještě více posílit svou vlastní pozici v zemi. K tomuto kroku se odhodlala přesto, že doposud rezolutně odmítala jakoukoliv právní kodifikaci.

Za těchto předpokladů začala pracovat na kodifikaci zemského práva a od roku 1484 vydávat nové nálezy zemského soudu a usnesení zemského sněmu, spolu s královskými výpověďmi. Jednotlivé články poté vycházely z tzv. obecných nálezů, které měly obecnou platnost a byly abstraktně formulovány pro trvalou úpravu konkrétních právních vztahů. Kromě toho byly do zemského zřízení vloženy i články na základě tzv. zvláštních nálezů, vycházejících ze zcela konkrétních případů a ty byly závazné jenom pro příslušné sporné strany. I v jiných případech však na ně strany mohly odkazovat a zvláštní nálezy tak mohly plnit úlohu precedentů, jejichž zněním ale zemský soud nebyl vázán. Znění zvláštních nálezů, které byly převzaty do VZZ, však bylo upraveno a přizpůsobeno formě obecných nálezů.

2.6.3. Obsah a forma VZZ 1500

Celé zemské zřízení se skládalo v době svého prvního tisku roku 1500 z celkem 576 článků nejrůznějšího zaměření. Hlavní pozornost byla věnována zemskému soudu, jeho organizaci, složení, termínům konání, příslušnosti před tento soud, procesním pravidlům atd. Dále se zde objevovaly ustanovení o zemských úřednících, jejich přísahách, povinnostech a platbách za vykonané úkony. Několik článků se také věnovalo organizaci menšího zemského soudu, komorního soudu a soudu pražského purkrabího. Pouze jeden článek se věnoval zemskému sněmu. V člancích o používání zemských desek se objevila ustanovení dědického a majetkového práva. V závěrečných člancích se nacházela různá ustanovení o vnitřní bezpečnosti v zemi. Několik článků se také věnovalo otázce poddaných. Pouze jeden článek se zabýval náboženskými poměry. V celém zřízení nebyla přiznána královským městům žádná politická práva, pouze soudní pravomoc ve vlastních záležitostech. Naprosté minimum článků se věnovalo královským pravomocem, vyjma zmínek o některých regálních právech (stavba a boření hradů a opevnění měst, povolování trhů).

Systematika VZZ nebyla na příliš vysoké úrovni. Články s podobnou tematikou se nacházely vedle sebe, ale často byly mezi ně vkládány obsahově zcela odlišné texty. Některé články hovořily o tom samém, pouze jinými slovy a několik z nich se přímo doslovně opakovalo. Často nebyly rozlišeny články s procesní a majetkovou tematikou. Finální podoba zřízení byla zapříčiněna jednak spěchem redakční komise a také předlohami jednotlivých článků, které i po zjednodušení musely často obsahovat další informace pro správný výklad.

Nové zemské zřízení nemělo výlučnou právní platnost, obzvláště ve vztahu ke starším nálezům zemského soudu. Přímo článek 495 VZZ stanovil, že všechny nálezy a rozsudky zemského soudu, které nejsou obsaženy v textu VZZ, zůstávají ve své platnosti. Později došlo k upřesnění článku 495 v tom smyslu, že se jedná o zvláštní nálezy mezi konkrétními osobami, nebo stavy. Článek 575 dokonce stanovil, že pokud by se sporné strany nedovolávaly nového zemského zřízení, mohl soud i nadále, podle svého uvážení a předložených důkazů, uchýlit ke svobodnému nalézání práva. Také bylo roku 1502 pro upřesnění stanoveno, že nemají být v deskách vyhledávány obecné nálezy, které by byly v rozporu s články nové kodifikace. Zároveň byla ale opět konstatována nevýlučnost VZZ.

2.6.4. Význam VZZ 1500

Vladislavské zřízení zemské zakotvilo a pojistilo postavení šlechty v Čechách. Zároveň ale jeho vydání vedlo ke konfliktu mezi městy a šlechtou po dlouhých patnáct let. Smír a uzavření Svatováclavské smlouvy roku 1517 zažehnilo sice hrozbu přímé války a vedlo k ujasnění vzájemných vztahů, ale nevyřešilo je zcela a řada vzájemných rozporů přetrvávala. I přes zjevné nedokonalosti VZZ odráželo zřetelně dobovou mentalitu, právní a politické myšlení a institucionalizaci stavovského systému v Čechách.

2.7. MZZ 1516

2.7.1. Vznik MZZ 1516

Na počátku 16. století tvořil landfrýd a usnesení zemského sněmu základní dokumenty týkající se bezpečnosti v Markrabství moravském, se kterými měly být obeznámeny alespoň všechny pozemkové vrchnosti, aby mohly zajistit jejich dodržování na panstvích. Praktický problém však tkvěl v tom, že text landfrýdu existoval pouze

v jediném vyhotovení a nebyl proto běžně dostupný. Z tohoto důvodu bylo na zemském sněmu rozhodnuto vydat úplný text landfrýdu tiskem. Zároveň bylo na zemském sněmu v Olomouci roku 1516 přijato a schváleno větší množství poměrně obsáhlých článků označovaných jako *zřízení* (plural). Jako celek, tj. landfrýd i sněmovní usnesení, se dočkal text tisku. Jelikož při jednání o nových sněmovních člancích byli přítomni také králem pověřeni vyslanci olomoucký biskup Stanislav Thurzo a kníže Karel Minsterberský, bylo *zřízení* tištěno s královým souhlasem.

Okolnosti vzniku prvního moravského zemského zřízení (MZZ) nejsou blíže známy. Závěrečný článek MZZ uvádí, že jeho text byl přijat na sněmu za úřadování zemského hejtmana a nejvyššího zemského hejtmana Jana z Pernštejna a na Tovačově, nejvyššího zemského sudího Znaty z Lomnice a nejvyššího zemského písaře Mikuláše z Bystřice. S ohledem na pozdější praxi lze předpokládat, že organizací prací spojených s redakcí textu a tiskem byl pověřen zemský písař.

2.7.2. Obsah a forma MZZ 1516

První Moravské zemské zřízení bylo poměrně malým tiskem o pouhých 26 člancích na 14 listech. Základ tvořil text soudobého landfrýdu, následovaný články především policejní povahy, procesního práva, majetkového a dědického práva. Svou formou se podobalo spíše zemským policejním řádům z konce 15. století z Čech, než pozdějším tiskům MZZ. Při jeho vzniku nebyla použita skoro žádná systematika a u některých článků se prolínali dva, až tři druhy práva najednou.

2.7.3. Význam MZZ 1516

Pragmatický tisk zemského zřízení a landfrýdu dohromady se ukázal jako funkční a praktický způsob zveřejnění důležitého soudobého právního dokumentu. MZZ z roku 1516 i přes svůj nevelký rozsah začalo pomyslnou řadu zemských zřízení na Moravě, především ve vztahu k pozdějším tiskům.

2.8. Svatováclavská smlouva 1517

2.8.1. Vznik Svatováclavské smlouvy 1517

Smlouva vznikla jako kompromis mezi českými městy a šlechtou. První smlouva byla přichystána už na rok 1515, dokonce byla vložena i do zemských desek. Kvůli smrti krále Vladislava Jagellonského a následné politické otřesy mezi českými stavy nebyla

uzavřena. Po nastolení nového krále Ludvíka Jagellonského nastalo postupné uklidnění a 28. 9. 1517 byla uzavřena kompromisní smlouva. Protože se tak stalo na den sv. Václava, nazývá se smlouva Svatováclavská. Jedním z jejích tvůrců byl i nejvyšší maršálek a hofmistr Vilém z Perštejna.

2.8.2. Obsah a forma Svatováclavské smlouvy 1517

Celkem 31 článků definovalo nové poměry mezi městy a šlechtou. Měštům bylo uznáno právo třetího hlasu na zemském sněmu, upřený jim původním zněním VZZ z roku 1500. Šlechtě bylo naopak povoleno podnikat a městské trhy byly prohlášeny za svobodné. Došlo také k úpravě vzájemných stavů několika kolizními soudními normami.

2.8.3. Význam Svatováclavské smlouvy 1517

Díky jejímu podpisu odezněla hrozba přes patnáct let hrozící domácí války mezi městským stavem a šlechtickým stavem. Města sice uhájila svoji autonomii, ale přišla o výlučné ekonomické výsady. Z dlouhodobého hlediska těžila více ze smlouvy šlechta, která mohla ještě více využívat potencionálu svého velkostatku.

2.9. VZZ 1530

2.9.1. Vznik VZZ 1530

Už v době vzniku první VZZ roku 1500 bylo zřejmé, že se jedná o dílo značně nedokonalé a bude potřeba provést jeho revizi, která započala v roce 1523 při návštěvě krále Ludvíka Jagellonského. Komise složená ze 42 osob pracovala na revizi až do roku 1525, neznámo ale s jakým výsledkem. Další práce byly spuštěny až po roce 1527, kdy už místo utonulého Ludvíka Jagellonského seděl na trůnu Ferdinand I. Habsburský. Mladý král si nechal pro pochopení stavovských záměrů přeložit text zemského zřízení do latiny doktorem obojího práva Rackem Doubravským z Doubravy. Nový panovník v duchu své politické koncepce osobně předsedal komisi, složené ze zemských úředníků a českých pánů a rytířů, která zasedala v roce 1530 po ukončení zemského sněmu. Tato revize měla posílit panovníkovu moc a upevnit jeho pozici v rozhodovacích procesech v zemi. Nebyl však dostatek času na provedení všech úprav a jednání. Panovník 18. dubna 1530 z Prahy odjel a ponechal komisi jejímu počínání, které vyústilo až 17. září téhož roku v tisk neúplného zřízení.

V této době byly tištěny ještě další texty týkající se zemského práva, např.: *Zřízení o komorním, hajtmanském i dvorském soudu* v roce 1534 z nařízení Ferdinanda I. Dále sbírka právních nálezů pod názvem *Nálezové práv zemských tohoto slavného Království českého*, obsahující nesystematicky uspořádaná ustanovení o zemském, komorním a dvorském soudu, ale také majetkovém a procesním právu. Po požáru Pražského hradu roku 1541 bylo na začátku roku 1542 vytištěno *Nové zřízení o vyzdvižení desk zemských pohořelých Království českého*.⁷⁷

2.9.2. Obsah a forma VZZ 1530

Celkem obsahovalo revidované zřízení 211 článků, původně nečíslovaných, z nichž prvních 157 přibližně odpovídá pořadí článků ve Vladislavském zřízení, přesněji článkům 1 – 153. Některé články byly vynechány, jiné byly naopak přidány. Velké množství článků bylo v různé míře upraveno, od změny slovosledu některé věty, až po větší významové změny. Nově vytištěné zemské zřízení obsahovalo především články ohledně zemského soudu, které v úvodu původního zřízení také převažovaly. Nové články se týkaly především postavení hejtmana (a některých dalších úředníků), bezpečnosti v zemi (mord, pohyb pastevců a žebráků) a vedení práva u zemského soudu (institutu řečníků). Text Vladislavského zřízení doplnila ještě Svatováclavská smlouva.⁷⁸

2.9.3. Význam VZZ 1530

Význam tohoto sněmovního tisku byl minimální, protože jeho kodifikace nebyla dokončena. Navíc v části textu, kterou stihla komise pod panovníkovým předsednictvím projít a nakonec vydat, nebyly zase natolik odlišné od starší verze.

2.10. MZZ 1535

2.10.1. Vznik MZZ 1535

V následujících letech po vydání MZZ r. 1516 přijal zemský sněm mnohá usnesení, která značně rozšiřovala nebo upravovala znění stávajících článků.⁷⁹ Všechny nově

⁷⁷ *Práva a zřízení Markrabství moravského z roku 1545: (pokus moravských stavů o revizi zemského zřízení) : historický úvod a edice.* Editor Dalibor JANIŠ. Brno: Matice moravská, 2005, str. 41.

⁷⁸ *Práva a zřízení Markrabství moravského z roku 1545: (pokus moravských stavů o revizi zemského zřízení) : historický úvod a edice.* Editor Dalibor JANIŠ. Brno: Matice moravská, 2005, str. 40 – 41.

⁷⁹ Usnesení přijatá na sněmech v letech 1518, 1520, 1523, 1524, 1526 a 1529.

přijaté články byly zapsány do Památek sněmovních⁸⁰ podle aktuálních potřeb stavů. Především ve 20. letech 16. století narostlo množství článků, zabývajících se základními okruhy zemského práva.⁸¹ Pravděpodobně již v této době začali moravští stavové usilovat o vydání komplexního zemského zřízení, k tomu však bylo nutné provést revizi zemských privilegií. V letech 1520 – 1523 byla opsána veškerá stará zemská privilegia do Památek sněmovních, počínaje listina Jana Lucemburského až po listiny z konce 15. století. Za účelem revize zemských privilegií pověřili moravští stavové své zástupce, vyslané na generální sněm do Českých Budějovic roku 1530, aby jednali se zástupci českých stavů o přístupu k údajným privilegiím uloženým v karlštejském archivu. Na tvorbu MZZ měla později silný vliv změna na českém trůnu. Oba Jagellonci na českém trůnu do činnosti moravských stavů v oblasti zemských práv zasahovali zcela minimálně a povětšinou jenom potvrzovali jejich nová usnesení. Ferdinand I. Habsburský oproti tomu zasahoval do moravských zemských práv, jak to jenom bylo možné a snažil se aktivně prosadit pro svou osobu více práv, často na úkor stavů.

První přímý krok ke vzniku nového MZZ byl učiněn na zemském sněmu v Jihlavě roku 1531, kde za předsednictví samotného panovníka zvolili stavové komisi k vyhledání článků důležitých pro zemský soud. Výsledkem její práce bylo celkem 31 článků, z nichž se většina objevila v konečné verzi MZZ. K dalšímu důležitému sněmu došlo ve Znojmě roku 1535, kde s panovníkem jednali stavové o podobě zemského zřízení. Vznikl mezi nimi poměrně vážný spor v otázce zákonodárných pravomocí stavů, konkrétně v otázce přijímání, změny nebo zrušení některých článků zemského práva bez panovníkova svolení. Stavové se odkazovali na text Tovačovské knihy, kterou považovali za součást zemského práva a kde byli téměř výlučnými tvůrci zákonů oni.⁸² Panovník jim oponoval, že takové právo nebylo nikdy schváleno v panovnické listině a on sám proto na něj nemusí brát ohled. Nabídl také stavům vlastní verzi textu uvedeného článku, na což z jejich strany přišla jasně zamítavá reakce. Nakonec se článek *O svobodě v soudu panském* do připravovaného zřízení

---

⁸⁰ Památky sněmovní – zamýšleny jako pergamenové, později jenom papírové knihy, do kterých se zapisovala usnesení moravského zemského sněmu od roku 1518.

⁸¹ Především procesní pravidla zemského soudu doznala změn a rozšíření.

⁸² Téměř výlučnými tvůrci bylo z důvodu posledního dovětku článku o zákonodárných stavovských pravomocích. Ctibor Tovačovský na závěr dodal: „a v velkých věcech královské potvrzení.“ Nikde však nebylo specifikováno, co znamená ve velkých věcech.

nedostal, stejně jako jiný významný článek z Tovačovské knihy zvaný *Že Markrabstvie moravské svobodné jest*, který se týkal moravské zemské autonomie.

Obtížné jednání na jihlavském sněmu proběhlo také v případě možnosti pohnat krále, jakožto markraběte moravského, před zemský soud. Stavové opět poukazovali na článek z Tovačovské knihy, který se týkal této pravomoci. Panovník se bránil proti tomu v právní rovině a požadoval, aby stavové vysvětlili, v jakých konkrétních případech by mohl být souzen a ve které listině takové privilegium obdrželi. Ferdinand I. nakonec stavům ustoupil, ale měl tak činit pouze z *své dobré svobodné královské vůle*. Do zemského zřízení se tak dostal článek o způsobu doručení půhonu⁸³ markraběti. A hned v následujícím článku byly přesně vyjmenovány případy, kdy bylo možné panovníka žalovat.⁸⁴

Ferdinand I. během se během sněmu nejenom dostával do sporů se stavy, ale také musel jakožto nejvyšší autorita rozhodovat některé rozepře uvnitř stavů. Panovník rozhodl ve sporu mezi nižší a vyšší šlechtou, týkající se podmínek pro zasedání zemského soudu, kolik přítomných přísedících je potřeba pro usnášeníschopnost soudu a také, zdali mohou dva bratři být zároveň přísedícími.

Během znojenského sněmu roku 1535 byla vybrána komise, která měla podobně jako komise jihlavská z roku 1531 najít vhodné články pro připravované zemské zřízení. Z její činnosti se nezachoval žádný aktový materiál, krátké poznámky v rukopisu Památek sněmovních a ve dvou exemplářích Tovačovské knihy. Památky sněmovní posloužily jako jeden z pramenů pro nové zemské zřízení. Dalším pramenem se stala Tovačovská kniha, přesněji deskový rukopis, uložený při úřadu zemských desek. V řadě případů ale přebrala komise články z Tovačovské knihy skrze usnesení zemských sněmů, které už v minulosti převzaly v různé podobě články Tovačovské knihy.

Členem komise z roku 1535 měl být také Ctibor Drnovský z Drnovic, jehož kniha⁸⁵ měla být pramenem pro některé články nového zřízení. Jednalo se však o pouhé

---

⁸³ obžaloby

⁸⁴ Ve sporech o svobodné statky a rukojemství za panovníkovy dluhy. Mohl být zastupován podkomořím, nebo jinou k tomu zmocněnou osobou.

⁸⁵ tzv. Drnovská kniha

přepřerování a doplnění textu z Tovačovské knihy a jinak se prakticky nepoužívala.⁸⁶ Samotná Tovačovská kniha (ve svém původním znění) byla považována za platnou součást moravského zemského práva a proto by z ní stavové čerpali jistě pravděpodobněji, než z nějakého jiného textu.

Schválení finální podoby návrhu na nové zemské zřízení proběhlo z rozhodnutí redakční komise, která k tomu měla oprávnění, podobně jako komise z roku 1520. Bylo by možné díky tomu i vysvětlit, proč se dostal do konečného znění článek *o nápadích věnných*, který byl ještě v době tisku samotného zřízení zrušen.

2.10.2. Obsah a forma MZZ 1535

Moravské zřízení zemské obsahovalo celkem 138 částí, jejichž systematika z větší části odpovídala Tovačovské knize, odkud bylo do zřízení přejato množství článků. Základ tvoří ustanovení o procesním právu a organizaci zemského soudu, stejně jako ve zmíněné předloze. Systematika Tovačovské knihy i zemského zřízení je však značně nedokonalá. Část článků upravuje hned několik právních otázek zároveň a spojuje v sobě právo procesní, majetkové a dědické. Články jsou v mnoha případech přejaté ze zmíněné právní knihy a usnesení sněmu a pouze naskládáné za sebe bez ohledu na nějaký vnitřní systém.

Největší množství článků se věnuje procesnímu právu, konkrétně přípravnému řízení a problematice púhonu⁸⁷, povinnostmi přisedících a organizací soudu⁸⁸ a problematikou nálezů⁸⁹. Dále je soubor článků značně rozdílného obsahu, většinou ale dotýkajících se procesního práva⁹⁰. Série článků vztahujících se k zemskému soudu je pak uzavřena články o zakončení soudu (vzdání soudu) a posudcích⁹¹. Následují ustanovení o exekuci⁹² a po nich směsice článků s různou tematikou (majetkové a dědické právo, poddaní, sirotci, poslední vůle apod.)⁹³.

---

⁸⁶ František Čáda ve své studii *Knihy zvaná Drnovská* prokázal, že se nejedná o skutečnou právní knihu a naopak čerpala ze zemských zřízení a nebyla tedy jejich vzorem. ČÁDA, František: *Knihy zvaná Drnovská*. Praha, 1972, str. 33 – 34.

⁸⁷ článek 3 - 11.

⁸⁸ článek 12 – 28.

⁸⁹ článek 29 – 31.

⁹⁰ článek 32 – 65.

⁹¹ článek 66 – 67.

⁹² článek 68 – 72.

⁹³ článek 73 – 85.

Dále je v zemském zřízení velká skupina článků, zabývajících se policejní a bezpečnostní problematikou (zemští škůdci a jejich stíhání, náklady na vojsko a vedení války, nebo institut tzv. odpovědi). Po nich následuje velká skupina článků s různorodou tematikou (např. prodej ryb ve městech, zákaz prodej deskových statků duchovním osobám, nebo problematika poddaných).

Kromě článků upravující konkrétní právní okruh, případně v kombinaci s jiným okruhem (na základě předlohy, ze které vycházely) byly do zemského zřízení vloženy také celé listiny. Konkrétně šlo o listinu Vladislava II. Jagellonského z roku 1492, potvrzující dohodu obou šlechtických stavů o organizaci zemského soudu. Dále pak tři listiny z let 1486, 1492 a 1532, upravující vzájemný vztah mezi šlechtickým a městským stavem. Nakonec byla ještě zařazena listina z roku 1531, upravující postavení biskupa a biskupských statků v rámci zemského práva. Závěr zemského zřízení tvoří landfrýd spolu s přiznávacím listem.

2.10.3. Význam MZZ 1535

MZZ z roku 1535 dalo sice nový právní rámec poměrům stavovské Moravy, ale pro svou nedokonalost a některé další chyby bylo už od počátku svého vydání podrobováno značné kritice, která záhy vyústila v jeho revizi. Stavové od počátku chápali zřízení jako kompromisní a nedokonalý zemský zákoník, který ovlivnily zásahy panovníka. Problémy kodifikace byly způsobeny také různorodostí a obsáhlostí některých ustanovení, ze kterých bylo čerpáno pro finální podobu zřízení. Nelze také vyloučit možné pochybení redakční komise, která zařadila do konečné verze pro tisk i chybný článek *o nápadích věnných*⁹⁴, jehož druhý odstavec byl zrušen ještě v době probíhajícího tisku na červnovém sněmu roku 1535.

2.11. MZZ 1545

2.11.1. Vznik MZZ 1545

Zájem moravských stavů na revizi MZZ z roku 1535 byl znatelný už roku 1537, kdy bylo v červnu na olomouckém zemském sněmu rozhodnuto o jmenování revizní komise. Její faktický vznik se ale opozdil o celý rok a až v září 1538 na brněnském sněmu došlo ke zvolení osmičlenné komise, mající po dvou členech z každého stavu. Složení komise napříč stavy bylo výjimečné a málokdy se ještě opakovalo. Spolu se

---

⁹⁴ článek 124.

svým jmenováním komise obdržela také pověření, aby v Olomouci prohledala příslušné dokumenty a připravila novou podobu zemského zřízení. Není však znám výsledek práce této komise. Roku 1539 na srpnovém sněmu konaném v Brně byla ustanovena nová desetičlenná komise, kde měl každý šlechtický stav po pěti členech. Její činnost byla úspěšná, jak ukazuje dochovaný rukopis obsahující novou podobu zemského zřízení. Výsledky komise byly předloženy v roce 1540 na zemském sněmu a schváleny. Ještě téhož roku bylo na další sněmu přijato rozhodnutí o vytištění zřízení, což bylo svěřeno nejvyššímu zemskému písaři Otmarovi z Nepomuku. Nové zemské zřízení však nestihl dát vytisknout, protože ještě téhož roku zemřel. Na brněnském sněmu v březnu následujícího roku bylo rozhodnuto o předání tisku menšímu zemskému písaři Matyáši z Hartunkova a Jeronýmovi z Nepomuku. Z blíže neurčených důvodů však k tisku nedošlo a naopak bylo na olomouckém červnovém sněmu roku 1542 rozhodnuto rozšířit původní komisi a znovu upravit nové zemské zřízení. Konečnou redakci zřízení provedla až v listopadu 1544 nová stavovská komise a na červnovém brněnském roku 1545 bylo potvrzeno rozhodnutí pro Matyáše z Hartunkova vytisknout zemské zřízení. V dílně olomouckého tiskaře Jana st. Olivetského z Olivetu byl tisk dokončen počátkem roku 1546.

2.11.2. Obsah a forma MZZ 1545

Revidovaný text MZZ z roku 1545 se skládá s celkem 259 položek (včetně úvodu), které Jan st. Olivetský z Olivetu vytiskl následně zřízení na celkem 144 listech v celém názvu *Práva a zřízení Margrabství moravského nově nařízené*.

Systematika MZZ z roku 1545 do jisté míry kopírovala svého předchůdce, ale je od něj o 130 článků rozsáhlejší. Struktura a pořadí mnohých článků bylo změněno. Komise nepracovala mechanicky a některé články původem z MZZ 1535 překontrolovala dle Památek sněmovních a opravila některé chyby.

Zásadní pro podobu zřízení bylo vložení článku o svobodách Moravského markrabství, udělující Moravě jako zemi silnou autonomii. Dále byly dodány články o fungování zemského soudu, práce zemských úředníků a řada článků zabývajících se agendou zemských desk. Následovaly články o procesním právu, odboje proti právu, nesystematicky vložené články majetkového a dědického práva, sirotků apod. Většina převzatých článků byla převzata z Tovačovské knihy a několik dalších ze sněmovních

usnesení. Potom navazovala znovu problematika zemských úředníků, následovaná články s policejní tematikou.

Ve zřízení najdeme jak: 1. normativní články smluvní povahy (landfrýd, smlouvy mezi stavy), 2. normativní ustanovení převzatá z knihy Tovačovské nebo Památek sněmovních, 3. soudní nálezy, 4. formuláře (přísahy) a za 5. volněji formulované výklady (vysvětlení).

2.11.3. Význam MZZ 1545

Nová podoba moravského zemského zřízení z roku 1545 posilovala pozici stavů vůči panovníkovi, avšak stále v rámci požadavků, které přednášeli zástupci stavů Ferdinandovi I. na sněmech během 30. let 16. století. Ohledně článků *O svobodě v soudu panském a Že Markrabstvie moravské svobodné jest* nepadlo konečné rozhodnutí. Proto se moravští stavové nemohli dopustit jednání, které by se jen blížilo *crimen laese majestatis*⁹⁵. Pouze sebevědomě vyjadřovali své právní nároky svobodně rozhodovat o podobě zemského práva, stejně jako to dělali za vlády Jagellonců.

Ferdinand I. Habsburský však nehodlal pokračovat v modelu vlády, který zastávala předchozí panovnická dynastie. Vzdělaný a ambiciózní panovník hájil energicky panovnická práva a chtěl získat, popřípadě udržet rozhodující panovnickou roli ve všech podstatných oblastech vlády. Proto požadoval po moravských stavech, aby svá práva dokázali příslušnými listinami. Naopak proti starším privilegiím nikdy nevystupoval. Případné ústupky stavovským požadavkům zdůvodňoval vlastním rozhodnutím a ne odkazem na starší politickou praxi.

Krátce po vydání MZZ roku 1545 byl Ferdinand I. zcela ponořen do problémů ve Sváté říši římské. Protestantská knížata, sjednocená v tzv. šmalkaldském spolku, bránila své nové vyznání i odlišnou politickou koncepci a císař Karel V. se proto rozhodl pro vojenské řešení. Spojencem mu byl jeho bratr Ferdinand I., který se pokusil do konfliktu zapojit na své straně také českou zemskou hotovost. Pro české stavy však bylo poslední kapkou, aby je král bez jejich souhlasu vedl do války za hranicemi země a ještě proti nábožensky spřízněným protestantům. Následující vzpoura českých stavů neměla dlouhého trvání a rozpadla se krátce po porážce vojsk šmalkaldského spolku v bitvě u Mühlberka roku 1547. Morava zůstala v tomto

---

⁹⁵ latin. urážka majestátu

konfliktu na straně Ferdinanda I. a zástupci moravských stavů se i podíleli na soudu s odbojnými českými stavy.

V roce 1550 se Ferdinand I. dostavil na svatojiřský sněm do Brna a osobně se věnoval otázce nového moravského zemského zřízení z roku 1545. Nijak však nezdůrazňoval jeho neplatnost, či snad že bylo vydáno bez jeho souhlasu. Místo toho napadl obě moravská zřízení z let 1535 a 1545 z juristických pozic. Podle jeho názoru si obě zřízení navzájem odporovala a bylo proto nutné provést další revizi zemského zřízení.⁹⁶ Stavy s revizí souhlasily a připojily k sněmovnímu usnesení podmínku, že revidovanému zřízení před tiskem udělí panovník i stavy svůj souhlas. Zároveň bylo na základě královské žádosti připojeno nejasné usnesení, aby se až do vytištění nového zřízení všichni řídili *předešlými zřízeními*. Bylo tím pravděpodobně myšlenou zemské zřízení z roku 1535. Zemské zřízení z roku 1545 tak sice nebylo prohlášeno za neplatné, ale bylo prakticky opuštěno a při pozdějších revizích je odkazováno jen na zřízení z roku 1535.

2.12. VZZ 1549

2.12.1. Vznik VZZ 1549

Další zemské zřízení vznikalo za zcela jiných podmínek, než ta předchozí. Po porážce stavovského odboje v Čechách roku 1547 získal Ferdinand I. Habsburský převahu nad českými stavy. Neměl však tolik sil, aby mohl zcela suverénně prosadit všechny své politické představy, a proto se pokusil alespoň využít momentální převahy. Uspořádal v Praze proces s odbojnými českými šlechtici a měšťany za účasti Moravanů. Část šlechty byla potrestána konfiskacemi majetku, avšak pro města přišel mnohem horší a větší trest. Král omezil jejich samosprávu a podřídil je zcela vlastním úředníkům (královský rychtář), omezil jejich ekonomické výsady a zatížil městské pokladny pokutami. Odebral jim také většinu pozemkového majetku a donutil městské posádky odevzdat zbraně. Nakonec pro výstrahu dal popravit na Hradčanském náměstí dva zemany a dva měšťany. Do tvorby zemského zřízení zasáhl také požár Pražského hradu a ztráta zemských desek při této tragédii v roce 1541.

Protože panovník získal nad šlechtickým stavem převahu a městský stav ztratil většinu svých práv a svobod, mohlo dojít také ke změně zemského zřízení. Ferdinand I.

---

⁹⁶ František Čáda upozornil, že zemská zřízení nebyla výlučná a že tedy platila všechna s možným ohledem na zásadu o derogaci předchozích norem novými normami. In: ČÁDA, František: Zemské zřízení, str. LV.

Habsburský pověřil stavovskou komisí přepracováním zemského zřízení už v roce 1547, ale ta pro svou liknavost dokončila změny až v roce 1549. Na pražském sněmu téhož roku byl revidovaný text předložen ke schválení stavům, kteří k celé záležitosti přistupovali značně pasivně. Text byl proto schválen *jednomyslným a dokonalým snešením a srovnáním panovníka a stavů*. Následujícího roku vyšel nákladem zemského místopísaře Království českého Oldřicha Humpolce z Prostiboře, který měl na jeho vzniku svůj díl.

2.12.2. Obsah a forma VZZ 1549

Politické a správní změny po roce 1547 se projeví určitou měrou také v nové revizi zemského zřízení. Už v úvodu jsou změny patrné, neboť nové zřízení začíná právně – teoretizujícím textem Oldřicha Humpolce z Prostiboře, kde vysvětluje základy práva a zákonodárné panovnické moci. Odkazuje se na božskou moc, starověké řecké a římské právo a zákonodárnou moc římských králů a císařů. Poté se dostává k postavě samotného krále Ferdinanda I. Habsburského, kterého pasuje do role iniciátora nového zřízení. Následují dvě listiny od samotného panovníka, kde vysvětluje sám za sebe důvody revize zemského zřízení. Po úvodu následuje šest článků, ustanovujících svrchovanou moc panovníka v zemi s odkazem na pravomoci předchozích králů českých a udržení „obecného dobrého“ v zemi.⁹⁷ Pravomoci měly být vymezeny pouze řády, právy, svobodami, privilegii a zemskými zřízeními, tedy pozitivně vyjádřeným (psaným) právem. Panovník si dále vyhradil absolutní právo na svolávání krajských a zemských sněmů⁹⁸, s odkazem na minulost, kdy mělo jít o původní panovnické právo. Svůj vliv také rozšířil na zemský soud tím, že pouze on měl mít právo jmenovat zemské úředníky a soudce.⁹⁹ Zakázal také jakékoliv „postranní zápisy a puntování“ jak u jednotlivců, tak u skupin z řad stavů.¹⁰⁰ Cílem zmíněného článku mělo být omezení jakékoliv stavovské opozice a za jeho porušení hrozila smrt.

Vedle ustanovení posilujících pozici panovníka zůstala zachována řada článků o právech stavů. Zemský soud zůstal plně stavovskou institucí, které v některých ohledech podléhal dokonce i sám panovník. Stejně tak mohl stavovský soud stále svobodně nalézat právo. Původní princip rozdělení pravomocí mezi panovníka a stavy

---

⁹⁷ článek A 4.

⁹⁸ článek A 5.

⁹⁹ článek A 6.

¹⁰⁰ článek A 9.

zůstal zachován, třebaže došlo k určitému posunu ve prospěch panovníka. Stále zde bylo právo svobodné volby krále. Stavovská tragédie v podobě požáru Pražského hradu a zničení tam uložených zemských desek ovlivnilo také jeden z článků nového zřízení. Odkazování se na starší nálezy týkající se cizích pří bylo zakázáno a připouštělo se pouze užívání starších nálezů, pokud se týkaly těch stejných osob ve sporu. Panovník si ohledně přijímání obecných nálezů udělil pravomoc případného zásahu do rozhodnutí soudu. Pořadí článků, které byly převzaty z přechozího zemského zřízení, v zásadě kopíruje předlohu zemského zřízení z roku 1500.

2.12.3. Význam VZZ 1549

Nové zemské zřízení zachovávalo, alespoň ve formální rovině, rovnováhu mezi králem a šlechtickými stavy. Naopak politická moc měst byla zemským zřízením z roku 1549 zmenšena na minimum, což ale pouze potvrzovalo v právní rovině dřívější panovníkova rozhodnutí ohledně trestů za stavovské povstání o dvě léta dříve.

2.13. MZZ 1562

2.13.1. Vznik MZZ 1562

Už na svatojiřském zemském sněmu v roce 1550 zvolily moravské stavy komisi pro revidování zemského zřízení. Výsledek její práce byl po schválení zemským sněmem předložen před panovníka, který se účastnil brněnského zemského sněmu v prosinci 1553. Ferdinand I. si dále vyžádal, aby mu byl dodán výpis pouze nových článků z materiálu dodaného komisí. Král v odpovědi podotkl, že stavové si nebudou moci na daný postup stěžovat, protože bude postupovat plně v souladu se zájmy Markrabství, zemským právem a svobodami. V následujícím roce obdržel panovník od stavů všechny materiály týkající se revize zemského zřízení. Od té chvíle nebylo možné po několik let získat panovníkovo konečné vyjádření k podobě zemského zřízení. Nejdříve se omluvil, že jej nákaza moru vyhnala z Prahy a nemohl se zřízením věnovat. Požádal však stavy o zvolení komise, která by se dostavila na jeho výzvu na společné jednání, kde s nimi osobně projedná vše podstatné. Komise se však nikdy s panovníkem nesešla a někteří její členové museli být nahrazeni, protože jejich předchůdci zemřeli. Ani poselstvo, vyslané zemským sněmem roku 1558, nevyjednalo nic dalšího. Pouze koncem téhož roku si vyžádal panovník od královského prokurátora Ambrože z Ottersdorfu, aby znovu prohlédl návrh zemského zřízení a následně jej pro panovníkovu potřebu přeložil do němčiny, nebo do latiny. Roku 1559 se omlouval

moravským stavům, že pro nemoc se nemohl věnovat zemskému zřízení. Následujícího roku odpověděl na opakovanou žádost stavů, že nemohl ve věci moravského zemského zřízení rozhodnout, protože jej ještě nestihl celé prostudovat. Tato oddalovací taktika přinesla panovníkovi ovoce roku 1560, kdy stavové neměli už ochotu čekat na Ferdinandovo rozhodnutí. Další jednání o zemském zřízení mělo být odsunuto až do panovníkova příjezdu do země. Současně se stavové usnesli, že se prozatím budou řídit Tovačovskou knihou a zemským zřízením z roku 1535. Vzhledem k malému počtu dostupných výtisků zmíněného zřízení se zemský sněm v Olomouci roku 1562 usnesl, aby místodržící nejvyššího písařství Matyáš z Hartunkova dal vytisknout 300 výtisků.

2.13.2. Obsah a forma MZZ 1562

Moravské zemské zřízení z roku 1562 nebylo pouhým přetiskem z roku 1535, protože prošlo gramatickou úpravou a také získalo v závěru rozšíření o celkem 10 článků, týkajících se policejní problematiky. Rozšíření proběhlo se svolením zemského sněmu a také panovníka. Celkem tak mělo zemské zřízení z roku 1532 149 článků. Vytištěno bylo v tiskařské dílně Jana Günthera na náklady Matyáše z Hartunkova.

2.13.3. Význam MZZ 1562

Panovníkova oddalovací taktika donutila moravské stavy k pragmatickému rozhodnutí, kdy museli nějak vyřešit prostý nedostatek tisků. Zemské zřízení z roku 1562 zachovávalo rovnováhu mezi stavy a panovníkem, ale neodpovídalo už zcela právnímu stavu své doby, protože nezohledňovalo usnesení zemského sněmu přijatá po roce 1535. Do moravského zřízení se také nepromítly centralizační a absolutistické tendence panovníka, na rozdíl od situace v Čechách.

2.14. VZZ 1564

2.14.1. Vznik VZZ 1564

Snaha o urychlené vydání ze strany panovníka a zároveň pasivní přístup stavů ve věci VZZ z roku 1549 zapříčinily, že některé články této kodifikace nebyly v souladu. Proto už roku 1555 nastolili stavové otázku nové revize. Stavovské komisi předsedal králův syn Ferdinand Tyrolský, od roku 1547 místodržící v Čechách. Od jeho jmenování Ferdinand I. v zemi skoro nepobýval.

Nové zemské zřízení bylo vydáno roku 1564 nákladem nejvyššího písaře Království českého Volfa z Vřesovic.

2.14.2. Obsah a forma VZZ 1564

V této verzi VZZ došlo k mírnému posílení pozice stavovské, což je patrné z umístění prvního článku zřízení – volba krále Království českého¹⁰¹, který byl zároveň lehce poupraven. Po něm následují články o pravomoci krále¹⁰², zákazu odcizování majetku od Koruny¹⁰³, dále o záležitostech, ve kterých král nemá mít pravomoc¹⁰⁴ a také články o víře¹⁰⁵. Ustanovení o svobodném nalézání práva a zákonodárné moci zemského sněmu byly zachovány.

Nová redakce VZZ ve většině případů zachovává systematiku předchozí kodifikace.

2.14.3. Význam VZZ 1564

Nová revize zemského řízení v zásadě zachovávala rovnováhu mezi panovníkem a stavy.

Po deseti letech od svého schválení přestalo VZZ vyhovovat, kvůli řadě nově přijatých sněmovních usnesení. V roce 1575 byl na zemském sněmu přijat soubor 21 článků, o které mělo být zemské zřízení rozšířeno. O změnách VZZ se dále jednalo, ale až v roce 1583 zvolili stavové komisi, jež měla zemské zřízení revidovat a doplnit o nové články. Pomalu probíhající práce a několikrát nucené obnovení komise vedly k dokončení revize až v roce 1617, těsně před vypuknutím stavovského povstání. Z prostého nedostatku použitelných tisků VZZ bylo roku 1594 přetištěno zřízení z roku 1564. Později bylo doplněno o traktát místosudího Království českého Jakuba Menšíka z Menštejna *O mezech, hranicích, soudu a rozepři mezní i příslušenství jich v království české* z roku 1600. Zemskému zřízení z roku 1564 se už dva roky po svém vytištění dostalo překladu do němčiny kadaňským měšťanem Petrem Štěrbou. Tento překlad byl v roce 1604 vydán tiskem ve Frankfurtu nad Mohanem a roku 1617 v Lipsku.

---

¹⁰¹ článek A 1.

¹⁰² článek A 3 – A 16.

¹⁰³ článek A 17 – A 19.

¹⁰⁴ článek A 20 – A 31.

¹⁰⁵ článek A 32 – A 34.

Na stejném sněmu byla také zvolena komise pro revidování městského práva, které bylo v mnohých ohledech se zemským právem ve značném nesouladu. Pomalá práce komise zapříčinila značné zdržení a návrh nové kodifikace byl patrně dokončen mezi léty 1615 až 1617. Ke schválení těchto úprav patrně nikdy nedošlo a podoba návrhu není známa.

2.15. MZZ 1604

2.15.1. Vznik MZZ 1604

Moravští stavové už od počátku roku 1562 nepovažovali nový výtisk zemského zřízení za novou kodifikaci, ale pouze za druhé vydání Znojemského zřízení. Vzhledem k tomu, že ale nezohledňovalo vývoj práva a stavovských institucí několika předcházejících desetiletí, rozhodli se na zemském sněmu pro revizi. První pokus o revizi započali na zemském sněmu roku 1567 zvolením komise, která ji měla provést. Ve stejném roce stavové žádali krále Maxmiliána II., aby jim společně s vydáním zemského zřízení z roku 1562 povolil používat i Tovačovskou knihu. Důvodem měla být neúplnost zemského zřízení v některých zásadních právních otázkách. Panovník povolil používání Tovačovské knihy spolu se zemským zřízením. O zřízení revizní komise a jejím počínání byl panovník informován při osobní účasti na zemském sněmu roku 1567 a přislíbil, že se případnými novými články bude zabývat.¹⁰⁶

Komise o 12 členech, sedm pánů a pět rytířů, se měla vydat do Olomouce k provedení revize. Ve městě na radnici byl totiž uložen stavovský archiv. Její výsledky však nejspíš nebyly valné, protože o nich nemáme žádné další informace. Dále byla v červnu 1569 na sněmu v Olomouci zvolena nová komise se stejným účelem, tentokrát po šesti členech z každého stavu. Ale ani v této komisi však nenajdeme zástupce měst, nebo duchovenstva.¹⁰⁷

Ani tato komise ale pravděpodobně nijak daleko ve své práci nepostoupila, neboť na červencovém sněmu 1571 v Olomouci rozhodnuto, že zemští úředníci spolu s přísedícími zemského soudu mají vyčlenit na nejbližším zasedání zemského soudu v Brně jeden den a zemské zřízení revidovat. Pokud by revize nebyla dokončena v tomto termínu, měla se konat ještě při dalším zasedání zemského soudu. Kodifikační

---

¹⁰⁶ JANIŠOVÁ, Jana: *Zřízení zemské Markrabství moravského z roku 1604*. Praha: Scriptorium, 2015, str. 30 – 32

¹⁰⁷ JANIŠOVÁ, Jana: *Zřízení zemské Markrabství moravského z roku 1604*. Praha: Scriptorium, 2015, str. 34 – 36

práce se tak plně přesunuly od zemského sněmu k zemskému soudu. Bohužel další zprávy ze zasedání zemských sněmů dokládají, že práce na revizi zemského zřízení byly opětovně odkládány.¹⁰⁸

Vydání zemského zřízení zdržovali jednak sami stavové, např. snahou o přeložení termínů jednání zemského soudu roku 1576, ale ani vnější okolnosti jim nebyly zcela nakloněny. 12. října 1576 zemřel Maxmilián II. a stavové museli vyčkat na nový landfrýd, který měl nový panovník vydat, stejně jako na schválení změn kolem zemského soudu. Vyřešení těchto záležitostí pozdrželo další práce na revizi zemského zřízení až do roku 1579.¹⁰⁹

Zemské zřízení vydáno však opět nebylo, alespoň oficiální cestou. V lednu 1579 byl nejvyšší písař Markrabství moravského Ctibor Syrakovský z Pěrkova osobně svědkem, jak se v Olomouci prodávalo zřízení s datem tisku 1579, jenomže bez vědomí stavů a bez jeho osobního schválení. O to paradoxnější tato situace byla, že zpravidla právě nejvyšší písař Markrabství býval pověřen zadáním tisku do tiskárny a následnou kontrolou správnosti zemského zřízení. Jeho okamžitá reakce pravděpodobně vedla k zajištění všech neoprávněných výtisků, neboť se nám žádný takový tisk nedochoval. Tiskař Šebestián Mladší Olivetský z Olivetu, který zdědil tiskařskou dílnu po svém otci, působil v Olomouci pouze do roku 1580. Další okolnosti vydání tohoto nepovoleného zemského zřízení nejsou známy.¹¹⁰

Na červencovém sněmu v Brně roku 1581 bylo přijato usnesení o vydání zemského zřízení v poslední verzi schválené stavy a panovníkem, tedy včetně několika úprav odsouhlasených panovníkem. Tisk měl zadat nejvyšší písař Markrabství Ctibor Syrakovský z Pěrkova. K vytištění této mírně pozměněné a legální varianty zemského zřízení však nikdy nedošlo. Poměrně razantní změny v termínech zasedání zemského soudu vnesly do celého systému značný zmatek. Následoval návrat k původním datům a schválení stavu ze strany panovníka.¹¹¹

Na lednovém sněmu v Olomouci roku 1584 bylo opět nařízeno zemským úředníkům a přísedícím u zemského soudu, aby ve spolupráci se členy stavovské obce revidovali

---

¹⁰⁸ JANIŠOVÁ, Jana: *Zřízení zemské Markrabství moravského z roku 1604*. Praha: Scriptorium, 2015, str. 37 – 40

¹⁰⁹ JANIŠOVÁ, Jana: *Zřízení zemské Markrabství moravského z roku 1604*. Praha: Scriptorium, 2015, str. 40.

¹¹⁰ JANIŠOVÁ, Jana: *Zřízení zemské Markrabství moravského z roku 1604*. Praha: Scriptorium, 2015, str. 40 – 42

¹¹¹ JANIŠOVÁ, Jana: *Zřízení zemské Markrabství moravského z roku 1604*. Praha: Scriptorium, 2015, str. 43.

zemské zřízení. Opakující se výzvy k zemskému soudu ukazují, že nebyl v práci na novém zřízení o moc úspěšnější, než zemský sněm. Už tak poměrně vytížený zemský soud, kde navíc docházelo k obměnám zemských soudců, nebyl schopen splnit požadavky stavů. Proto na následujícím sněmu v červnu 1584 v Olomouci bylo usneseno, že pouze zemský písař Ctibor Syrakovský se svým místodržícím Janem Horeckým a královským prokurátorem Matyášem Žalkovským má provést revizi zemského zřízení. Vedle výběru vhodných nálezů zemského soudu, článků potvrzených panovníkem a ustanovení Tovačovské knihy měli také opravit nevyhovující pasáže starého zemského zřízení z hlediska jazyka a pořadí textů.¹¹²

Až v roce 1588 se podařilo skupině kolem nejvyššího písaře Ctibora Syrakovského z Pěrkova dokončit revizi zemského zřízení, kde byly zařazeny i vhodné články z Tovačovské knihy a panovníkem schválené nové sněmovní usnesení. Stavové na dubnovém sněmu roku 1588 v Brně pověřili nejvyšší zemské úředníky a zemské soudcem aby spolu s dalšími důležitými členy stavovské obce provedli na zřízení kontrolu. Ale i přes opakované žádosti ke kontrole nedošlo dříve, než v roce 1596.¹¹³

V tomto roce stavovská obec na návrh Karla staršího ze Žerotína vybrala komisi, která měla zemské zřízení prohlédnout. Výsledek práce komise sice není znám, ale další práci na zemském zřízení byl pověřen Karel starší ze Žerotína sám. V jeho písemnostech se také dochoval první známý stavovský návrh zemského zřízení, který musel podle datace článků vzniknout do roku 1598. Stal se výchozím textem pro druhý stavovský návrh, ze kterého po několika dalších úpravách vznikla konečná verze zemského zřízení z roku 1604.¹¹⁴

Neustále protahované kontrolování a revidování nového zemského zřízení vedlo stavy k možnosti vydat alespoň zřízení ve verzi z roku 1562, neboť po třiceti letech byl už počet použitelných knih velmi nízký. Na zemských sněmech v roce 1598 se proto opakovaně jednalo o této možnosti. Všechny čtyři stavy ale dospěly k rozhodnutí, že se má pokračovat v práci na novém zřízení, a to prostřednictvím nově zvolené komise, ve které bylo po dvou osobách z každého stavu. Mezi léty 1598 až 1602 vznikl druhý

---

¹¹² JANIŠOVÁ, Jana: *Zřízení zemské Markrabství moravského z roku 1604*. Praha: Scriptorium, 2015, str. 44.

¹¹³ JANIŠOVÁ, Jana: *Zřízení zemské Markrabství moravského z roku 1604*. Praha: Scriptorium, 2015, str. 45 - 50

¹¹⁴ JANIŠOVÁ, Jana: *Zřízení zemské Markrabství moravského z roku 1604*. Praha: Scriptorium, 2015, str. 50 - 54

stavovský návrh zemského zřízení, který po doplnění několika dalších článků dal vzniknout finální verzi zemského zřízení.¹¹⁵

Do konečné verze zemského zřízení zasahoval také panovník v zastoupení české dvorské kanceláře. Mezi léty 1600 až 1602 probíhala mezi kanceláři a zemským sněmem čilá korespondence ohledně nového zřízení. Druhý stavovský návrh prošel ze strany úředníků české dvorské kanceláře důkladnou kontrolou. V jednom případě dokonce došlo k rozšíření panovnických pravomocí na úkor stavů, a to v případě článku 101 „O doplnění let od jeho milosti císařské jakožto krále českého a markrabí moravského sirotkům stavu panského neb rytířského“. V nové textaci byla totiž vynechána slova o spoluúčasti nejvyšších zemských úředníků a přísedících zemského soudu na rozhodování o nabývání plnoletosti pro sirotky. Téměř všechny zásahy do stavovského návrhu byly téměř bezvýznamné ve finálním tisku zemského zřízení z roku 1604 respektovány. Z listiny schvalující roku 1602 vydání nového zemského zřízení pak vyplynulo, že jeho text byl pouze upraveným znojenským zřízením zemským, ke kterému byly připojeny panovníkem nově schválené články. Není však známo, proč mezi schválením zemského zřízení v roce 1602 a jeho vytištěním v roce 1604 uplynulo tolik času. Lze pouze předpokládat, že stavové byli příliš zatíženi jinými okolnostmi, jako velkými výdaji na válku, neúrodou v roce 1602, nebo komplikacemi způsobenými neobsazením úřadu zemského hejtmána v roce 1603. Samotný tisk tohoto nejrozsáhlejšího a graficky nejzdařilejšího zemského zřízení provedl Jiřík Handle, olomoucký tiskař.¹¹⁶

2.15.2. Obsah a forma MZZ 1604

Moravské zemské zřízení z roku 1604 přejalo v podstatě celé zřízení z roku 1562¹¹⁷, ale zároveň doplnilo, případně změnilo více než 40% článků. Šlo tedy o největší změnu v zemských zřízeních na Moravě od neschváleného zřízení z roku 1545.

Zřízení se skládá celkem ze 190 článků a je v něm obsaženo celé předchozí zemské zřízení z roku 1562. K němu přibylo celkem 44 nových článků a 39 článků bylo pozměněno, nebo doplněno podle potřeb stavů.

---

¹¹⁵ JANIŠOVÁ, Jana: *Zřízení zemské Markrabství moravského z roku 1604*. Praha: Scriptorium, 2015, str. 55 - 59

¹¹⁶ JANIŠOVÁ, Jana: *Zřízení zemské Markrabství moravského z roku 1604*. Praha: Scriptorium, 2015, str. 60 - 65

¹¹⁷ Výjimku tvořily články 103, 108 a 109. Obsahově se však vyskytují v jiných článcích MZZ z roku 1604.

Základem pro tuto verzi zemského zřízení bylo nejenom zřízení z roku 1562, ale také Tovačovská kniha, usnesení zemského sněmu, nové panovnické listiny a také zásahy české dvorské kanceláře.

Tovačovská kniha se stala od roku 1567 oficiálně panovníkem uznanou součástí zemského práva a bylo z ní čerpáno pravděpodobně pro články o přísahách zemských úředníků a článek 101¹¹⁸. Uplatnila se však pouze zde a její další vliv na zemské zřízení byl zcela minimální.

Největším dílem ke vzniku nových článků v zemském zřízení přispěla usnesení zemského sněmu mezi léty 1571 – 1599, která byla zapisována nejprve do Památek sněmovních a poté publikována formou sněmovního tisku mezi veřejnost. Průběžné doplňování a korekce sněmovních usnesení ze strany stavů vedlo u některých typů článků k častým změnám (problematika ležáků, myslivosti, nošení ručnic), což ale neznamenalo jejich automatické přijetí do zemského zřízení. K zařazení do zemského zřízení, ať už se jednalo o nový nebo upravený článek, musel rozhodnout panovník a udělit k tomu souhlas.¹¹⁹

K rozšíření zemského zřízení došlo také skrze panovnické listiny. Především se jednalo o dekret české dvorské kanceláře z roku 1602, povolující tisk zřízení¹²⁰ a dále pak velkou potvrzovací listinu Rudolfa II. z roku 1602¹²¹, potvrzující řadu nových ustanovení z let 1574 – 1599. Do zemského zřízení byla také zařazena listina z roku 1583, řešící problematiku termínů zasedání zemského soudu.¹²² Konečný výčet završili dvě listiny Rudolfa II. z roku 1587¹²³ a 1583¹²⁴, kdy v první se vzdává zcela odúmrti a ve druhé určuje pravidla apelací.

Význam české dvorské kanceláře tkvěl především v uskutečňování panovnických pravomocí. Nejednalo se však v případě zemského zřízení o pouhý souhlas či nesouhlas s navrhovaným textem, ale v jednom konkrétním případě i zásah do obsahu článku 101, který se týkal zploletění sirotků. V upravené podobě mohl o plnoletosti

---

¹¹⁸ článek 101 MZZ 1604 – O doplnění let od jeho milosti císařské jakožto krále českého a margkrabí moravského sirotkům stavu panského neb rytířského.

¹¹⁹ Tento postup byl uplatňován od moravského zemského sněmu z roku 1550.

¹²⁰ článek 2

¹²¹ článek 182 – články obsažené v panovnické listině jsou zařazeny v tisku zemského zřízení duplicitně, jsou tedy *in extenso* v rámci zřízení i listiny.

¹²² článek 5.

¹²³ článek 100.

¹²⁴ článek 164.

sirotků rozhodnout pouze sám panovník. Stavové dodatečně protestovali roku 1608, ale žádný vliv na změnu článku to nemělo.

Skladba zřízení z roku 1604 vycházela v základu z předchozích verzí, ale díky rozhodnutí stavů doznala jistých změn. Úvod tvoří čtyři články, složené ze stručného popisu kodifikace, královského potvrzení k tisku, landfrýdu a jeho doplňujícího článku. Dále můžeme zřízení rozdělit na čtyři části. V první části¹²⁵ je zastoupena problematika zemského soudu, zemských úředníků a provádění exekučního zřízení. Tato část doznala nejmenších změn oproti své předloze z roku 1562. V druhé části¹²⁶ se pojednává o problematice majetkového práva a na něj navazujících článků o dědictví, věna nebo majetkových práv nemanželských dětí. Zhruba třetina článků v tomto oddíle je nových, nebo upravených. Ve třetí části¹²⁷ se hovoří o policejních usneseních, např.: stíhání zemských škůdců, problematice odpovědi a cizinců na území Moravy. Články jsou v tomto oddílu řazeny jinak než v předloze starého zemského zřízení. Ve čtvrté části¹²⁸ je obsažena především problematika poddanského stavu a na ně navazujících policejních předpisů. Struktura oddílu je odlišná od své předlohy, protože pořadí článků bylo změněno a více než třetina jich byla přijata až po roce 1562. Závěr zřízení tvoří přetisk řady článků v kompletním znění, které byly ponechány na konec z důvodu tradice a své obsáhlosti.

Většina článků v sobě stále kombinovala hmotně právní a procesně právní ustanovení.

2.15.3. Význam MZZ 1604

Poslední samostatné moravské zemské zřízení naplnilo potřebu a zájem stavů po zákoníku, který by více vyhovoval jejich době a společnosti. Několik desetiletí trvající proces dal vzniknout nejobsáhlejšímu zemskému zřízení na Moravě, které bylo i přes řadu úprav stále ve svém základu revizí původního zákoníku z roku 1535. Důvodem pro zachování kontinuity mohly být obavy, že při kompletně nové kodifikaci by došlo ke ztrátě právních jistot. Navíc větší množství článků v sobě zachovávalo více druhů práva a bylo by tedy velmi obtížné změnit radikálně zemské zřízení, aby nedošlo ke kolizním situacím, nebo případné absenci práva. Zemské zřízení zachovalo v zásadě rovnost mezi panovníkem a stavy, třebaže za vlády Rudolfa II. posilovala více

---

¹²⁵ články 5 – 90.

¹²⁶ články 91 – 127.

¹²⁷ články 128 – 142.

¹²⁸ články 143 – 181.

katolická šlechta a panovnický dvůr. Články, které by však upravovaly náboženské poměry v zemi, se v zemském zřízení nevyskytovaly. Téměř polovinu zřízení tvořily články o fungování zemského soudu, policejní agendě, poddaných nebo soukromoprávních přích mezi stavy navzájem. Nezasahovaly tím pádem do panovnických práv a prohlubovaly naopak správu stavů nad Moravským markrabstvím.

3. Vliv českého zemského práva na moravské zemské právo

3.1. Přímá podobnost článků

3.1.1. VZZ a MZZ

Vzhledem k povaze vzniku zemských zřízení se jeví jako důležitá dvě období: 1. před vznikem MZZ (1500 – 1535), 2. před zásadní revizí MZZ a jeho největším rozšířením (1567 – 1604).

První období představuje více než tři desetiletí, během kterých se mohla moravská stavovská obec jednotlivě, nebo i hromadně seznámit s tiskem VZZ z roku 1500. Druhé období představuje epochu, kdy se konzervativní MZZ z roku 1562 snažilo o celkovou revizi a při této činnosti mohla případně čerpat z poslední verze VZZ z roku 1564.

3.1.2. 1. období 1500 - 1535

Abychom zjistili, je-li nějaká přímá podobnost mezi články VZZ z roku 1500 a MZZ z roku 1535, provedeme rozbor na třech na první pohled podobných člancích. Protože předpokládáme vliv VZZ na MZZ, budou dva moravské články mít svůj základ v Památkách sněmovních a jeden v Tovačovské knize.

K rozboru poslouží tyto články z VZZ: *článek 7.*,¹²⁹ *článek 14.*¹³⁰ a *článek 44.*¹³¹

Článek 7. zdá se být téměř parafrází na článek 26. *Kteří se soudí a k soudu přistupují, kde státi mají a jiný žádný tam vstupovati nemá*¹³² z MZZ. Skladba článku moravského zemského práva má však své vlastní vzory v Tovačovské knize kapitola

---

¹²⁹ KREUZ, Petr a Ivan MARTINOVSKÝ: *Vladislavské zřízení zemské: a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích)*. Praha: Scriptorium, 2007. str. 111.

¹³⁰ Tamtéž str. 112

¹³¹ Tamtéž str. 121.

¹³² *Zemské zřízení moravské z roku 1535 spolu s tiskem z roku 1562 nově vydaným*. Editor František ČÁDA. V Praze: Nákladem České akademie věd a umění, 1937, lxx, str. 42.

50. a sněmovním usnesením z Jihlavy 31. července 1531.¹³³ Jedná se o kompilát kodifikační komise, která pracovala na vzniku MZZ roku 1535.

Článek 14. je velmi podobný článku 43. *Jak se svědkové stavěti mají a jak od úředníků přijímání a kterak jim od mílí placeno a strava dávana býti má.*¹³⁴ Tento článek je složen z více textů. První tři odstavce jsou ze sněmovního usnesení z Jihlavy 31. července 1531.¹³⁵ Další část navazuje na MZZ 1516 - článek devátý.¹³⁶ Dále se pojí s usnesením moravských sněmů z let 1518, 1520 a 1529.¹³⁷

Článek 44. je podobný článku 53. *Kto kterým právem začne, tím konati má.*¹³⁸ Jeho text však vychází z Tovačovské knihy.¹³⁹

Články do MZZ roku 1535 byly vybírány kodifikační komisí, která při své práci využívala Památky sněmovní a Tovačovskou knihu jako prameny moravského zemského práva. Prvně jmenovaný pramen vznikl až po vytištění VZZ roku 1500 a proto mohl být českým zřízením ovlivněn, což však nelze přímo prokázat. Do památek sněmovních bylo zapisováno z rozhodnutí moravského zemského sněmu. Pokud tedy můžeme předpokládat nějaký vliv českého zemského práva na Moravě, tak skrze členy moravského zemského sněmu. Někteří čeští historikové nazývali české zemské zřízení politickým vzorem pro moravské stavy a s takovým závěrem lze nanejvýš souhlasit.¹⁴⁰ Z komparace článků je také patrné, že kodifikační komise se ani nutně nemusela inspirovat VZZ z roku 1500, ale mohla si vystačit s dostupnými prameny, především Tovačovskou knihou. Tato právní kniha potvrdila svůj význam pro

---

¹³³ JANIŠ, Dalibor. *Moravský zemský sněm na prahu novověku: edice památek sněmovních z let 1518-1570*. Praha: Historický ústav, 2010. Prameny k českým dějinám 16.-18. století. Řada A, str. 235.

¹³⁴ *Zemské zřízení moravské z roku 1535 spolu s tiskem z roku 1562 nově vydaným*. Editor František ČÁDA. V Praze: Nákladem České akademie věd a umění, 1937, lxx, str. 54.

¹³⁵ JANIŠ, Dalibor. *Moravský zemský sněm na prahu novověku: edice památek sněmovních z let 1518-1570*. Praha: Historický ústav, 2010. Prameny k českým dějinám 16.-18. století. Řada A, str. 234.

¹³⁶ JANIŠOVÁ, Jana - Dalibor JANIŠ: *Zemské zřízení Markrabství moravského z roku 1516: počátky kodifikace zemského práva na Moravě*. Olomouc. Iuridicum Olomoucense, 2013, str. 93.

¹³⁷ *Zemské zřízení moravské z roku 1535 spolu s tiskem z roku 1562 nově vydaným*. Editor František ČÁDA. V Praze: Nákladem České akademie věd a umění, 1937, lxx, str. 54.

¹³⁸ *Zemské zřízení moravské z roku 1535 spolu s tiskem z roku 1562 nově vydaným*. Editor František ČÁDA. V Praze: Nákladem České akademie věd a umění, 1937, lxx, str. 63.

¹³⁹ TOVAČOVSKÝ Z CIMBURKA, Ctibor: *Knihy Tovačovská aneb pana Ctibora z Cimburka a z Tovačova zemského hejtmána markrabství Moravského sepsání obyčejů, řádů, zvyklostí starodávných a práv markrabství Moravského*. Editor Karel Josef DEMUTH. Brno: Historicko-statistický odbor, 1858, XX, str. 49 – 50.

¹⁴⁰ *Zemské zřízení moravské z roku 1535 spolu s tiskem z roku 1562 nově vydaným*. Editor František ČÁDA. V Praze: Nákladem České akademie věd a umění, 1937, lxvii.

moravské stavy jejich žádostí ke králi Maxmiliánovi II. (1564 – 1576), aby ji potvrdil jako základ moravského zemského práva, vedle MZZ z roku 1562.¹⁴¹

3.1.3. 2. Období 1567 – 1604

Přestože především v 70. a 80. letech 16. století došlo na moravském zemském sněmu k přijetí většího počtu usnesení, z nichž se pak řada dostala do poslední schválené předbělohorské podoby MZZ z roku 1604¹⁴², nenacházíme ve finálním textu zemského zřízení větších změn v oblasti procesního práva. Články upravující chod zemského soudu a průběh procesu zůstaly zachovány v naprosté většině případů v podobě MZZ z roku 1562.¹⁴³ Tento fakt mohl být způsoben nejenom důvěrou moravských stavů v podobu zákoníku¹⁴⁴, ale také skutečností, že široké spektrum právních otázek bylo upraveno jenom soudní praxí a průběžnou činností zemského sněmu.¹⁴⁵

Vliv českého zemského práva je však možné sledovat v oblasti rodinného práva, přesněji nutnosti pečetění svatebních smluv. MZZ z roku 1604 přibírá článek o pečetění svatebních smluv jako zcela nový text, který se podobá textům českým. Nemusí to však znamenat, že kodifikační komise převzala článek z českého zemského zřízení. Po roce 1535 totiž přebírala všechna další MZZ text ze své prvotní kodifikace a doplňovala jej o nové články, které vznikly práce zemského sněmu. Pokud se tedy podíváme blíže na agendu zemských sněmů a nově přijatých usnesení v obou zemích, které měli být použity pro další kodifikaci, najdeme zajímavý údaj. Sněmovní usnesení českých zemských sněmů ze 70. a 80. let 16. století, která měla být případně použita při revizi VZZ, vykazují podobnost s texty moravského zemského sněmu. České zemské právo také upravilo otázku pečetění svatebních smluv, ale až pět let po úpravě v moravském zemském právu.¹⁴⁶

3.2. Povědomí o českém zemském zřízení na Moravě

3.2.1. Česko – moravští páni

---

¹⁴¹ JANIŠOVÁ, Jana – JANIŠ, Dalibor: *Moravská zemská zřízení a kodifikace zemského práva ve střední Evropě v 16. a na začátku 17. století*. Praha: Scriptorium, 2016, str. 164.

¹⁴² JANIŠOVÁ, Jana: *Zřízení zemské Markrabství moravského z roku 1604*. Praha, Scriptorium, 2015, str. 115 – 116.

¹⁴³ JANIŠOVÁ, Jana: *Zřízení zemské Markrabství moravského z roku 1604*. Praha, Scriptorium, 2015, str. 122.

¹⁴⁴ Případně také obavy, že dojde ke změně příliš radikální, a tím také nepostihnutelnosti některých přečinů, jak bylo řečeno výše.

¹⁴⁵ JANIŠOVÁ, Jana: *Zřízení zemské Markrabství moravského z roku 1604*. Praha, Scriptorium, 2015, str. 144.

¹⁴⁶ JANIŠOVÁ, Jana: *Zřízení zemské Markrabství moravského z roku 1604*. Praha, Scriptorium, 2015, str. 243.

Na podporu myšlenky o vzájemném ovlivňování českého a moravského zemského práva hovoří také skutečnost, že někteří členové vyšší šlechty měli své statky jak na Moravě, tak v Čechách. Z pohledu zemského práva tak byli Moravany a Čechy zároveň.

V prvním období patřili páni z Pernštejna k vlastníkům statků v obou zemích Koruny české. Vilém II. z Pernštejna (1435 – 1521)¹⁴⁷ a jeho syn Jan IV. z Pernštejna (1487 – 1548)¹⁴⁸ zastávali vzhledem k svému vlivu a bohatství jak české, tak moravské zemské úřady. V druhém období byl členem české i moravské zemské obce Karel Starší ze Žerotína (1564 – 1636)¹⁴⁹, který byl členem moravského zemského soudu a později také moravským zemským hejtmanem. Vzhledem ke svému postavení a majetku se museli tito členové panského stavu setkávat se zemským právem obou zemí.¹⁵⁰

Mezi léty 1500 až 1535 docházelo také k častým cestám moravských stavů a českých stavů na soudní jednání do sousední země. Častá přítomnost především moravských stavů u českého zemského soudu vedla roku 1534 k vzájemné dohodě, díky které měla moravská šlechta u českého soudu přednost před domácí šlechtou a stejně to platilo i pro českou šlechtu na Moravě. Dále také vysílal panovník moravské pány a rytíře jako své zprostředkovatele a poradce do Čech při soudních sporech.¹⁵¹

3.2.2. Konvolut s tiskem MZZ z roku 1516

Zajímavým dokladem o možném povědomí moravské stavovské obce o Vladislavském zřízení zemském z roku 1500 představuje konvolut trojice dokumentů, konkrétně jediného zachovalého tisku MZZ z roku 1516, opisu Tovačovské knihy z roku 1511 a neúplného opisu právě zmíněného Vladislavského zřízení zemského. Celý soubor vznikl pravděpodobně brzy po vytištění prvního MZZ.¹⁵²

Vzhledem k obsahu konvolutu a době jeho vzniku se zdá být jeho moravský původ velmi pravděpodobný. Osoba, která jej vytvořila, nebo nechala vytvořit, musela mít

---

¹⁴⁷ Zastával funkce: Nejvyšší zemský komorník Moravského markrabství (1475 – 1487), nejvyšší maršálek Českého království (1483 – 1490) a nejvyšší hormistr Českého království (1490 – 1514).

¹⁴⁸ Zastával funkce: Nejvyšší moravský zemský hejtman (1515 – 1519, 1526 – 1528) Po smrti bratra Vojtěcha z Pernštejna roku 1534 převzal jeho české statky.

¹⁴⁹ Po otci zdědil také panství Brandýs nad Orlicí roku 1583.

¹⁵⁰ VÁLKA, Josef: Morava ve struktuře a historii českého lenního a stavovského státu. IN: *Moravský historický sborník: (Moravica historica.)*. Brno, 1986, str. 31.

¹⁵¹ KAMENÍČEK, František: *Zemské sněmy* (díl 2.) str. 124 – 126.

¹⁵² JANIŠOVÁ, Jana – JANIŠ, Dalibor: *Moravská zemská zřízení a kodifikace zemského práva ve střední Evropě v 16. a na začátku 17. století*. Praha: Scriptorium, 2016, str. 120.

důvody pro složení dvou moravských a jednoho českého právního textu v jeden celek. Není však jasné, proč nebyl dokončen opis Vladislavského zřízení zemského a kým byla kniha používána.¹⁵³

3.2.3. České „generální“ sněmy

Další možností, jak získávali moravští stavové informace o podobě českého zemského práva, představovaly delegace na generálních sněmech Koruny České. Nepravidelná setkání na základě panovníkovi výzvy však neumožňovala větší prohlubování kontaktů. Z generálního sněmu se nikdy v Českém království se nikdy nestala dualistická instituce, která by mohla být protiváhou panovníkovi.¹⁵⁴

Během generálního sněmu v Českých Budějovicích roku 1530 žádala delegace moravských stavů od svých českých protějšků, aby jim umožnila nahlédnout do Karlštejnského archivu, kde měly být uloženy údajné listiny s moravskými privilegii. Čeští stavové jim po několika urgencích prohlídku archivu na Karlštejně umožnili, ale z moravských privilegií tam nic nalezeno nebylo.¹⁵⁵

4. Závěr

Na základě předchozího studia můžeme říci, že se mezi sebou zemská zřízení na Moravě a v Čechách přímo neovlivňovala. Každý právní okruh zemského práva měl své vlastní prameny, ze kterých čerpal a na které se i při novějších textacích znovu a znovu odkazoval.

Pokud bychom chtěli hovořit o ovlivňování zřízení, tak pouze nepřímou formou, např. moravský šlechtic byl povolán jako svědek k českému zemskému soudu a vyzoroval přitom nějaký prvek soudního řízení, který mohl následně navrhnout zavést do zemského systému práva, kterému přímo podléhal.

Navíc je třeba brát v potaz specifický přístup moravského zemského soudu, který řadu věcí neměl zaneseny v písemné podobě a podléhaly tyto procesy pouze praxi a aktuálnímu fungování soudu.

---

¹⁵³ Moravský zemský archiv, fond G 21 – Staré tisky, inv. číslo 870, signatura III – 526.

¹⁵⁴ MALÝ, Karel: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Linde, 1997, str. 65.

¹⁵⁵ JANIŠOVÁ, Jana – JANIŠ, Dalibor: *Moravská zemská zřízení a kodifikace zemského práva ve střední Evropě v 16. a na začátku 17. století*. Praha: Scriptorium, 2016, str. 127.

Oba systémy byly však ovlivněny dřívějšími právními normami, ještě z doby předhusitské. Jednalo se v první řadě o landfrýd, který však na Moravě získal mnohem větší důležitosti a rozsahu a pak také text Viktorina Kornelia ze Všehrd *O právech, sudiech i dskách země české knihy devatery*. V případě díla Všehrdova však mohl jít pouze o vliv v konkrétních soudních případech, kdy mohl být využíván jako soukromá právní kniha.

5. Prameny

Zržízenij Margkrabstwij Morawskeeho O Saudu Zemskem Kterež gest vcžinėno w Znognie“ (vytištěno 1535) – Moravská zemská knihovna, sign. ST1-0009.157b

„Zřízení zemské vladislavské“ (vydáno 1500) – Moravská zemská knihovna, sign. Skř.17-0953.420

6. Edice

BRANDL, Vincenc: *Kniha Tovačovská, aneb pana Ctibora z Cimburka a z Tovačova Paměť obyčejů, řádů, zvyklostí starodávných a řízení práva zemského v Mar. Mor.* Brno: [vl. nákl.], 1868, 136 s

Zemské zřízení moravské z roku 1535 spolu s tiskem z roku 1562 nově vydaným. Editor František ČÁDA. V Praze: Nákladem České akademie věd a umění, 1937, lxx, 245 s.

Práva a zřízení Markrabství moravského z roku 1545: (pokus moravských stavů o revizi zemského zřízení) : historický úvod a edice. Editor Dalibor JANIŠ. Brno: Matice moravská, 2005, 295 s.

Moravský zemský sněm na prahu novověku: edice památek sněmovních z let 1518-1570. Editor Dalibor JANIŠ. Praha: Historický ústav, 2010, 503 s. Prameny k českým dějinám 16.-18. století. Řada A = Documenta res gestas Bohemicas saeculorum XVI.-XVIII. illustrantia. Series A.

JANIŠOVÁ, Jana: *Zřízení zemské Markrabství moravského z roku 1604.* Praha: Scriptorium, 2015, 543 s.

KREUZ, Petr a Ivan MARTINOVSKÝ: *Vladislavské zřízení zemské: a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích).* Praha: Scriptorium, 2007. 526 s.

TOVAČOVSKÝ Z CIMBURKA, Ctibor: *Kniha Tovačovská aneb pana Ctibora z Cimburka a z Tovačova zemského hejtmána markrabství Moravského sepsání obyčejů, řádů, zvyklostí starodávných a práv markrabství Moravského*. Editor Karel Josef DEMUTH. Brno: Historicko-statistický odbor, 1858, XX, 164 s.

Z DUBÉ, Ondřej: *Nejvyššího sudího Království českého Ondřeje z Dubé Práva zemská česká*. Editor František ČÁDA. V Praze: Nákladem České akademie věd a umění, 1930, 231 s.

navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích). Praha, Scriptorium, 2007, 526 stran.

7. Seznam použité literatury

BERAN, Zdeněk: *Landfrýdní hnutí v zemích České koruny - snahy o zajištění veřejného pořádku a bezpečnosti ve středověké společnosti*. České Budějovice, Veduta, 2014. 253 stran.

BĚLINA, Pavel, Jiří RAK, Jiří POKORNÝ: *Dějiny zemí Koruny české*. Praha, Paseka, 2003. 328 s

ČÁDA, František: *Morava v českém státě*. V Brně: Družstvo Moravského kola spisovatelů, 1948, 113 s.

ČÁDA, František: *Povšechné právní dějiny československé*. Brno: Právník, 1947, xx, 170 s.

ČÁDA, František: *Kniha Tovačovská – základy jejího textu*. Studie o rukopisech 9, 1970, str. 1 – 56.

FRANCEK, Jindřich: *24.10.1517 - Svatováclavská smlouva: urození versus neurození*. Praha: Havran, 2006. Dny, které tvořily české dějiny. 122 s.

GLÜCKLICH, Julius.: *Nová redakce zemského zřízení království českého z posledních let před českým povstáním*. Brno: A. Piša, 1936, LXXIII, 567 s.

JAN, Libor: *Vznik zemského soudu a správa středověké Moravy*. Brno, Masarykova univerzita, 2000. Knižnice Matice moravské, 299 s.

JAN, Libor: *Václav II. a struktury panovnické moci*. Brno, Matice moravská, 2006. Knižnice Matice moravské, 300 s.

- JANIŠ, Dalibor: *Zemské soudnictví na Moravě vrcholného středověku*. Brno, Matice moravská, 2013. Knižnice Matice moravské, 275 s.
- JANIŠ, Dalibor. *Moravský zemský sněm na prahu novověku: edice památek sněmovních z let 1518-1570*. Praha: Historický ústav, 2010. Prameny k českým dějinám 16.-18. století. Řada A, 503 s.
- JANIŠ, Dalibor: *Práva a zřízení Markrabství moravského z roku 1545 - pokus moravských stavů o revizi zemského zřízení - historický úvod a edice*. Brno, Matice moravská, 2005. Prameny dějin moravských, 295 s.
- JANIŠOVÁ, Jana – JANIŠ, Dalibor: *Moravská zemská zřízení a kodifikace zemského práva ve střední Evropě v 16. a na začátku 17. století*. Praha: Scriptorium, 2016, 478 s.
- JANIŠOVÁ, Jana: *Zřízení zemské Markrabství moravského z roku 1604*. Praha, Scriptorium, 2015, 543 s.
- JANIŠOVÁ, Jana: *Šlechtické spory o čest na raně novověké Moravě - edice rokové knihy zemského hejtmána Václava z Ludanic z let 1541-1556 - historická studie a edice*. Brno, Matice moravská, 2007. Prameny dějin moravských, 470 s.
- JANIŠOVÁ, Jana - Dalibor JANIŠ: *Zemské zřízení Markrabství moravského z roku 1516: počátky kodifikace zemského práva na Moravě*. Olomouc. Iuridicum Olomoucense, 2013, 196 s
- KAMENÍČEK, František: *Zemské sněmy a sjezdy moravské: jejich složení, obor působnosti a význam od nastoupení na trůn krále Ferdinanda I. až po vydání obnoveného zřízení zemského (1526-1628)*. Brno, Zemský výbor markrabství Moravského, 1900. (díl 1.)
- KAMENÍČEK, František: *Zemské sněmy a sjezdy moravské: jejich složení, obor působnosti a význam od nastoupení na trůn krále Ferdinanda I. až po vydání obnoveného zřízení zemského [1526-1628]*. Brno, Zemský výbor markrabství moravského, 1902. (díl 2.)
- KAMENÍČEK, František: *Zemské sněmy a sjezdy moravské: jejich složení, obor působnosti a význam od nastoupení na trůn krále Ferdinanda I. až po vydání obnoveného zřízení zemského [1526-1628]*. Brno, Zemský výbor markrabství moravského, 1905. (díl 3.)
- KLABOUC, Jiří: *Staré české soudnictví - jak se dříve soudívalo*. Praha: Orbis, 1967, 417 s.
- KNOLL, Vilém – SMRŽOVÁ, Petra – ZBORNÍKOVÁ, Alena: *Vybrané mezníky českých právních dějin*. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2002. Právnícké učebnice, 156 s.

MACEK, Josef. *Jagellonský věk v českých zemích: (1471-1526)*. Praha: Academia, 1992. 346 s (1. Hospodářská základna a královská moc)

MACEK, Josef. *Jagellonský věk v českých zemích: (1471-1526)*. Praha: Academia, 1994. 230 s (2. šlechta)

MACEK, Josef. *Jagellonský věk v českých zemích: (1471-1526)*. Praha: Academia, 1998. 387 s (3. Města)

MACEK, Josef. *Jagellonský věk v českých zemích: (1471-1526)*. Praha: Academia, 1999. 223 s (4. Venkovský lid – národnostní otázka)

MALÝ, Karel – PÁNEK, Jaroslav: *Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v českých zemích (1500-1619): sborník příspěvků z mezinárodní konference konané ve dnech 7.-8. prosince 2000 v Praze*. Editor Dalibor JANIŠ. Praha: Historický ústav AV ČR, 2001, 458 s.

MALÝ, Karel: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Linde, 1997, 572 s.

MALÝ, Karel – SKŘEJPKOVÁ, Petra: *České právo v minulosti*. Praha: Orac, 1995, 269 s.

MARKOV, Josef: *Spor pánů a rytířů o sedání v lavicích*. IN: Sborník prací z dějin práva československého (Sborník k 50. narozeninám profesora Jana Kaprasa), Praha, 1930, str. 98 – 103.

MARKOV, Josef: *Kapitoly z dějin českého zemského soudního řízení 12.-17. století*. Praha: Academia, 1967, 336 s.

MARKOV, Josef: *Přípravné řízení procesní v českém právu zemském XIII.-XVII. stol.* V Bratislavě: Nákladem Právnické fakulty University Komenského v Bratislavě, 1930, 203 s.

MILLER, Jaroslav: *Stručný nástin moravského předbělohorského soudnictví*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1997, 35 s.

PÁNEK, Jaroslav. *Zápas o Českou konfesi*. Praha: Melantrich, 1991. 40 s

PÁNEK, Jaroslav: *Stavovská opozice a její zápas s Habsburky 1547-1577 - K polit. krizi feudální třídy v předbělohorském čes. státě*. Praha, 1982, 160 s.

Husitství - reformace - renesance: Sborník k 60. narozeninám F. Šmahela. Praha, Historický ústav ČAV, 1994. Práce Hist. úst. ČAV. Ř. C. 432 s.

PURŠ, Jaroslav a Miroslav KROPILÁK: *Přehled dějin Československa.* Praha: Academia, 1982, 645 s.

VÁLKA, Josef: *Dějiny Moravy.* Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1991, 231 s.

VÁLKA, Josef - PECKOVÁ, Anna – LOWÁK, Aleš: *Dějiny Moravy.* V Brně: Muzejní a vlastivědná společnost, 1996, 275 s.

VÁLKA, Josef: Morava ve struktuře a historii českého lenního a stavovského státu. IN: *Moravský historický sborník: (Moravica historica.)*. Brno, 1986, 230 s.

VANĚČEK, Václav: *Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945.* 3. dopl. a přeprac. vyd. Praha: Orbis, 1976, 581 s.

VOJÁČEK, Ladislav – SCHELLE, Karel – KNOLL, Vilém: *České právní dějiny.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, 684 s.